

Volný čas dětí předškolního věku v kontextu sociální pedagogiky

Vedoucí práce:
Mgr. Jana Martincová

Vypracovala:
Pavína Uherková

Bakalářská práce
2016

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2015/2016

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Pavčina Uherková**
Osobní číslo: **H13218**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Volný čas dětí předškolního věku v kontextu sociální pedagogiky**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblastí sociální pedagogiky, pedagogiky volného času a specifík volného času dětí předškolního věku.
Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.
Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníků.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2011, 239 s. ISBN 978-80-262-0030-7.

HOFBAUER, Břetislav. Děti, mládež a volný čas. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004, 176 s. ISBN 80-717-8927-5.

HOFBAUER, Břetislav. Kapitoly z pedagogiky volného času: soubor pojednání o volném čase a jeho výchovném zhodnocování. Vyd. 1. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta, 2010, 164 s. ISBN 978-80-7394-240-3.

CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 265 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1369-4.

PÁVKOVÁ, Jiřina. Pedagogika volného času. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2014, 145 s. ISBN 978-80-7290-666-6.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Jana Martincová

Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

6. ledna 2016

Termín odevzdání bakalářské práce:

27. dubna 2016

Ve Zlíně dne 6. ledna 2016

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 29. 3. 2016

..... Barbora Němcová

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělčně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užitje-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce se zabývá problematikou způsobu trávení volného času dětí předškolního věku, institucemi a organizacemi, které poskytují předškolním dětem aktivní trávení volného času a uplatněním sociálních pedagogů v této v oblasti. Teoretická část vymezuje charakteristiku volného času, specifika dětí předškolního věku, osobnost sociálního pedagoga a jeho uplatnění ve volném čase dětí předškolního věku. V praktické části jsou informace získané prostřednictvím dotazníkového šetření o způsobu trávení volného času dětí ve věku 3 až 6 let. Cílem výzkumu bylo zjistit, jak tráví děti předškolního věku volný čas, zdali navštěvují zájmové kroužky, mají-li dostatek možností ke kvalitnímu trávení volného času a zda se při tom uplatní sociální pedagog.

Klíčová slova:

Předškolní věk, volný čas, volnočasové aktivity, sociální pedagog, pedagog volného času, hra, dítě, rodina

ABSTRACT

This thesis deals with the issue of how the leisure of children before school age, institutions and organizations which provide pre-school children active spending of free time and the application of the social educators in this field. The theoretical part delimits free time characteristic, particularity of preschool children, the personality of the social educator and its application in the spare time of preschool children. In the practical part of the information obtained through the questionnaire investigation about how the free time of children aged 3 to 6 years. The aim of the research was to determine how to spend free time with preschool children, whether attending Afterschool if they have plenty of free time to quality and whether it will apply a social educator.

Keywords:

Preschool age, free time, free time activities, social pedagog, pedagog of leisure time, play, child, family

Poděkování:

Děkuji paní Mgr. Janě Martincové za cenné rady, vstřícnost, čas a ochotu, kterou mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze mé bakalářské práce a verze elektronická nahraná v IS/STAG jsou totožné.

Pavλίna Uherková

OBSAH

ÚVOD	10
I. TEORETICKÁ ČÁST	12
1 DÍTĚ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU	13
1.1 CHARAKTERISTIKA DÍTĚTE PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU	13
1.2 ZVLÁŠTNOSTI DÍTĚTE PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU	14
1.2.1 MOTORIKA	15
1.2.2 KOGNITIVNÍ VÝVOJ	15
1.2.3 SOCIALIZACE.....	16
1.2.4 EMOČNÍ VÝVOJ.....	16
2 VOLNÝ ČAS	18
2.1 VYMEZENÍ VOLNÉHO ČASU	18
2.1.1 SPOLEČENSKÉ PODMÍNKY UMOŽŇUJÍCÍ VZNIK A ROZVOJ VOLNÉHO ČASU:	19
2.1.2 PSYCHOHYGIENICKÁ PRAVIDLA VYUŽÍVÁNÍ VOLNÉHO ČASU	21
2.1.3 POSTAVENÍ RODINY MEZI VÝCHOVNÝMI ČINITELI	21
2.2 MOŽNOSTI TRÁVENÍ VOLNÉHO ČASU DĚTÍ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU	21
2.2.1 ZAŘÍZENÍ PRO ZÁJMOVÉ VZDĚLÁVÁNÍ DĚTÍ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU	23
2.2.1.1 Střediska pro volný čas dětí a mládeže	23
2.2.1.2 Dětské domovy.....	25
2.2.1.3 Základní umělecké školy.....	25
2.2.1.4 Jazykové školy	25
2.2.1.5 Nestátní neziskové organizace	26
2.2.2 TELEVIZE A POČÍTAČ JAKO SOUČÁST TRÁVENÍ VOLNÉHO ČASU DĚTÍ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU	27
2.2.3 RODINA A VOLNÝ ČAS DÍTĚTE PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU.....	27
2.2.4 HRA A HRAČKY	28
3 SOCIÁLNÍ PEDAGOG	29
3.1 OSOBNOST SOCIÁLNÍHO PEDAGOGA	29
3.2 UPLATNĚNÍ SOCIÁLNÍHO PEDAGOGA VE VOLNÉM ČASE	30
3.2.1 ASISTENT PEDAGOGA	31
3.2.2 VYCHOVATEL.....	31
3.2.3 PEDAGOG VOLNÉHO ČASU	31
3.3 ROLE PEDAGOGA VOLNÉHO ČASU:	32
3.3.1 KOMPETENCE SOCIÁLNÍHO PEDAGOGA.....	34
II PRAKTICKÁ ČÁST	36
4 VÝZKUM	37
4.1 CÍLE VÝZKUMU	37
4.2 VYMEZENÍ VÝZKUMNÝCH OTÁZEK	37
4.3 VÝZKUMNÉ METODY	38
4.4 VÝZKUMNÝ SOUBOR A ZPŮSOB JEHO VÝBĚRU	38
4.5 TECHNIKA SBĚRU DAT	39

4.6	METODY ANALÝZY DAT.....	39
5	ANALÝZA VÝZKUMU	40
5.1	VÝSLEDKY A INTERPRETACE VÝZKUMU	40
5.2	INTERPRETACE DAT	55
5.2.1	VÝZKUMNÁ OTÁZKA ČÍSLO 1	56
5.2.2	VÝZKUMNÁ OTÁZKA ČÍSLO 2	56
5.2.3	VÝZKUMNÁ OTÁZKA ČÍSLO 3	57
5.2.4	VÝZKUMNÁ OTÁZKA ČÍSLO 4	58
5.3	DOPORUČENÍ PRO PRAKTICKÉ VYUŽITÍ.....	58
	ZÁVĚR	61
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	63
	SEZNAM OBRÁZKŮ	65
	SEZNAM TABULEK.....	66
	SEZNAM PŘÍLOH.....	67

ÚVOD

Volný čas dětí předškolního věku v kontextu sociální pedagogiky jsme vybrali z důvodu, že nám přijde zajímavé dozvědět se o způsobech trávení volného času dětí v předškolním období a o možnostech uplatnění sociálních pedagogů v této oblasti. Cílem práce bylo zjistit, jak tráví děti předškolního věku volný čas, zdali navštěvují zájmové kroužky, mají-li dostatečnou nabídku volnočasových zařízení a možností ke kvalitnímu trávení volného času a zda se v této oblasti uplatňuje sociální pedagog.

Pod pojmem volný čas si každý z nás představí nepřehledné množství aktivit, které můžeme vykonávat. Je nutné však brát zřetel na to, že musí splňovat podmínky odpočinku, relaxace, uspokojení, dobrovolného výběru činností, kterými se budeme ve svém volném čase věnovat. Předškolní děti disponují poměrně velkým časovým úsekem volného času. Nerozlišují mezi povinnostmi a hrou, neboť veškeré činnosti, které je během dne provází, jsou pro ně především hrou. Ať už v mateřské škole nebo doma s rodiči, měly by se vzdělávat a rozvíjet své dovednosti s ohledem na individuální zvláštnosti. Nedokážou si samy ještě určit, co je pro ně vhodné, co nebezpečné, a proto by jejich volný čas měl být naplňován aktivitami, které je sice budou bavit, ale také aby měly výchovně-vzdělávací charakter. Pokud povedeme děti již od nejútlejšího věku k aktivnímu a smysluplnému trávení volného času, můžeme tím předcházet sociálně-patologickým jevům v budoucnu. Při výběru volnočasových aktivit dětí předškolního věku by bylo vhodné respektovat talent a zájem dítěte, a nenutit jej navštěvovat kroužky, které si přály navštěvovat rodiče v období svého dětství.

Mnohdy jsou k tomu dospělí motivováni nepřehlednou nabídkou volnočasových aktivit, jež dnešní doba nabízí a která může rodiče svádět k bohatému vyplňování volného času předškolního dítěte, což však někdy může být na úkor jeho přetěžování. Dítě předškolního věku potřebuje především mateřskou lásku a pozornost rodičů, což dnešní uspěchaná doba příliš neumožňuje, a odnáší to hlavně děti, neboť rodiče nemají dostatek času, aby se jim plnohodnotně věnovali. Proto rodiče velmi často volí variantu umístění dětí do zájmových kroužků, i když to nevede k plné spokojenosti ani jednoho z nich, a to hlavně v případech, pokud je kroužků příliš mnoho.

V teoretické části této práce se zabýváme vymezením a specifikami období předškolního věku, definujeme pojem volný čas, jmenujeme střediska, zařízení a prostory volného času pro předškolní děti a v neposlední řadě popisujeme sociálního pedagoga a možnostem jeho uplatnění ve volném čase dětí předškolního věku.

V praktické části této bakalářské práce zjistíme díky dotazníkovému šetření, jak tráví děti ve věku tří až šesti/ sedmi let volný čas nejčastěji, co rozhoduje o výběru způsobu trávení volného času, jestli jsou rodiče spokojeni s nabídkou volnočasových aktivit a zdali se při těchto činnostech uplatňuje sociální pedagog.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 DÍTĚ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU

1.1 Charakteristika dítěte předškolního věku

V této bakalářské práci se zabýváme trávením volného času dětí předškolního věku, proto začneme nejdříve charakteristikou tohoto období lidského života.

Předškolní období je vymezeno věkem od tří do šesti, někdy až sedmi let a končí nástupem dítěte do základní školy. Dítě v tomto období roste spíše do výšky, ztrácí svou baculatost, je velmi aktivní, odolnější vůči infekčním chorobám. Zdokonaluje se činnost vnitřních orgánů, rozvíjí se svalstvo, probíhá osifikace kostry. Kostí jsou velmi pružné, při nevhodné zátěži hrozí nebezpečí ortopedických poruch. V předškolním věku dochází k velkému rozvoji jemné motoriky a k velkému pokroku v oblasti koordinace drobných svalů ruky. Dítě se učí kreslit, psát, zacházet a hrát si i s malými předměty, modelovat, věnuje se rukodělným činnostem, rádo vykonává různé drobné pracovní povinnosti. Vyspívá také po stránce intelektové, citové i společenské.

Předškolní věk je v širokém slova smyslu označován období od narození jedince až do nástupu na základní školu, v užším slova smyslu označuje dobu tří let před nástupem dítěte do školy. Toto období lze také nazvat „věkem mateřské školy“, i když ne všechny děti navštěvují mateřskou školu (Langmeier, Krejčířová, 1998, s. 85).

Hoskovcová (2006) považuje předškolní období dítěte za významnou etapu vývoje, v níž se nejedná jen o přípravné období na nástup do základní školy, ale také o přípravu na celý pozdější dospělý život.

Helus (2009) uvádí, že v předškolním věku probíhají významné vývojové proměny, které spočívají v sedmi kategoriích. Jsou jimi nové možnosti v myšlení, proměny v sociálním životě, formování základní mravnosti, pokrok ve výtvarném projevu, růst obratnosti, expanzivní iniciativnost, hry na sociální role.

Ve všem, co děti v tomto věku dělají, se projevuje kreativita a fantazie, ať je to hraní, malování, nebo vyprávění. Předškolák dokáže lépe řešit problémy a plánovat dopředu. Bývají velmi pevně přesvědčeni o pravdivosti svých názorů, zároveň si však začínají uvědomovat potřeby ostatních a do určité míry získávají kontrolu nad svým chováním. Překypují nadšením, snaží se pomáhat, kde můžou, mají živou představivost.

1.2 Zvláštnosti dítěte předškolního věku

Předškolní věk je jedno z nejvýznamnějších období vývoje jedince. „Je to čas neutuchající aktivity tělesné i duševní, velkého zájmu o okolní jevy, doba, která je nazývána obdobím hry, protože právě při hře se aktivita dětí projevuje především.“ Je však důležité, uvědomovat si, že každé dítě je jedinečné a rozdíly mezi nimi mohou být velké (Mertin, Gillernová, 2010, s. 13).

Předškolní děti mají velkou potřebu pohybu, kterou uspokojují nejčastěji při hrách. Je proto žádoucí jim poskytnout dostatek prostoru ke spontánnímu pohybu. Důležitá je pro ně pestrost a mnohostrannost pohybu. Také se již mohou věnovat organizované tělovýchově, neboť se jim zlepšuje svalová koordinace a zvládají i náročnější úkony, jako je jízda na kole nebo hry s míčem. Děti jsou však v tomto věku velmi unavitelné, proto je důležité zařazovat do režimu dne odpočinek. Z hlediska rozumového vývoje dochází k pokroku v úrovni poznávacích a paměťových procesů. Zlepšuje se vnímání, dítě rozlišuje základní barvy, různý rytmus a výšku tónů. Obtížné však pro něj je vnímání prostoru a času, odhad vzdáleností, věku člověka a podobně. Paměť předškolního dítěte je obrazná, převážně mechanická. Objevují se náznaky úmyslného zapamatování a logické paměti, zvětšuje se kapacita paměti a její trvalost. Pozornost je v tomto věku dosud nestálá, krátkodobá, převážně neúmyslná. Je nutné ji upoutat zajímavými podněty, hračkami, obrázky, vyprávěním a činnosti častěji střídát. Myšlení předškolních dětí je konkrétní, obrazné, dítě myslí v představách. Rozvíjení představivosti tedy přímo souvisí s rozvojem myšlení. V tomto období také dochází k velkému pokroku v rozvoji řeči. Rozšiřuje se slovní zásoba, zlepšuje se schopnost souvislého vyjadřování, výslovnost i gramatická správnost řeči. Pro předškolní děti mají velký význam kladné city. Nově se objevují stud, plachost, nesmělost, strach z neznámého. Probíhá rozvoj vyšších citů, zvědavosti, smyslu pro krásu, pro dobro a zlo. Z hlediska sociálního vývoje má dítě zvyšující se potřebu společenských kontaktů, zejména s vrstevníky. Dítě předškolního věku je však ještě výrazně egocentrické a vztahy k vrstevníkům bývají jen krátkodobé, nahodilé a nestálé. Zájmy jsou nevyhraněné, široké, velmi nahodilé, schopnosti dětí ještě nerozvinuté.

1.2.1 Motorika

V předškolním období se zdokonaluje kvalita pohybové obratnosti, držení rovnováhy, koordinace. Dítě běhá po rovném i nerovném terénu, skáče, leze po žebříku, chůzi po schodech zvládá nahoru i dolů bez držení a bez pomoci, střídá přitom pravou a levou nohu, z posledního schodu někdy skáče snožmo. Jeho pohyby jsou koordinovanější, hbitější. Udrží rovnováhu na jedné noze, umí kopat do většího míče, házet míč vrchem, chytat velký míč do nastavených rukou, jezdí na tříkolce. Rádo se houpe na houpačce, šplhá po stromech a na dětských prolézačkách. Začíná být samostatné při oblékání a obouvání, zapíná si knoflíky, skládá si věci, uklízí po sobě, zkouší také zavazovat tkaničky. Zvládá dodržování základních hygienických návyků, používání toalety, umývání rukou, pod dohledem se může samo koupat. Dítě předškolního věku se rádo zapojuje při pomáhání s vykonáváním domácích prací a plnění drobných úkolů. Zdokonaluje se v oblasti jemné motoriky – navléká korálky, modeluje z plastelíny, staví z kostek, umí obracet stránky v knize po jedné, kreslí a maluje. Právě kresba je pro dítě velmi důležitá, neboť jejím prostřednictvím dítě vyjadřuje své představy.

1.2.2 Kognitivní vývoj

Dítě předškolního věku se nachází ve fázi předpojmového a symbolického myšlení, dokáže si představit objekt nebo činnost, i když je přímo nevidí. Kolem třetího roku života rozlišuje věci skutečné a imaginární. Přibližně ve věku čtyř let přechází předpojmové (symbolické) myšlení na myšlení názorové (intuitivní), dítě dokáže vyvozovat závěry závisející na úsudku, ale stále není schopné logického myšlení.

Paměť dětí předškolního věku má charakter bezděčného zapamatování, okolo pátého roku se začíná rozvíjet paměť záměrná. Převažuje paměť spíše mechanická, konkrétní, kdy si dítě lépe zapamatuje to, co vidí nebo dělá, než jen co mu bylo řečeno. Paměť je krátkodobá, v pátém až šestém roce nastupuje paměť dlouhodobá (Mertin, Gillernová, 2010).

Myšlení bývá v tomto věku egocentrické, magické, antropomorfní (má tendenci polidšťovat předměty). Typickým znakem je útržkovitost, nepropojenost, nekoordinovanost (Langmeier, Krejčířová, 1998).

Řeč se značně zdokonaluje. Ve třech letech bývá častá patlavost, během čtvrtého až pátého roku většinou vymizí. Zvětšuje se délka vět, začíná tvořit souvětí, roste počet používaných slov, používá již všechny slovní druhy. Klade stále více otázek, recituje říkanky, zpívá

písničky, mluví většinou srozumitelně. Představy předškolního dítěte bývají barvitě a bohaté, fantazie převládá nad logickými skutečnostmi.

1.2.3 Socializace

Z hlediska socializačního rozvoje nastává fáze přesahu rodiny. Předškolní období je charakterizováno přípravou na život ve společnosti. Socializace předškoláka probíhá především stále v rodině, ale musí se učit přizpůsobovat i jinému prostředí, například mateřské škole (Vágnerová, 2008).

Bacus (2009) uvádí, že předškoláci dávají na rozdíl od předchozích období své city najevo méně spontánně a velmi často se soustředí sami na sebe. Učí se ovládat emoce, obavy a agresivní jednání. Bývají hovorné a mají velkou představivost, často si vymýšlí. Získávají čím dál větší sebevědomí a stávají se samostatnějšími. Často se smějí a používají vulgární slova.

Dítě předškolního věku je společenské, přátelské, střídají se u něj nálady, rádo hraje hry, při kterých je třeba zapojovat fantazii, uzavírá přátelství s dětmi, se kterými si hraje. Při výběru kamaráda klade důraz na shodu v oblasti potřeb a zájmů. Někdy se chová panovačně, vyhledává pozornost a chválu ze strany dospělých. Rádo si hraje ve skupině s jinými dětmi a věnuje se kolektivním činnostem.

Socializaci dítěte, zejména pokud jde o vývoj sociálních kontrol a přejímání vyspělejších sociálních rolí, podněcují a posilují především rodiče a ostatní členové rodiny, ale významnou roli tu začínají hrát i druhé děti. Socializace není jen vnějším projevem chování, ale i vnitřní prožívání dítěte. Je tedy základem jeho emočního vývoje a úzce souvisí s rozvojem jeho vlastního sebepojetí. Jedním z nejvýznamnějších prostředků socializace jsou však reakce rodičů na pocity dítěte.

1.2.4 Emoční vývoj

Emoční prožívání předškolních dětí je charakterizováno větší stabilitou a vyrovnaností. Začíná se rozvíjet emoční paměť. Důležitou součástí emočního vývoje je kromě sebepojetí a seberegulace i postupná diferenciací vlastního emočního prožívání a vyjadřování emocí, ale i vývoj emočního porozumění druhým.

Vágnerová (2008) shrnuje způsob prožívání předškolních dětí takto: zlost a vztek nebývají už tak časté emoce, projevy strachu jsou vázány na bujnou představivost a fantazii dětí, začíná se rozvíjet smysl pro humor, typickým znakem předškoláků je veselost a schopnost anticipace (těšení se na něco nebo obavy z něčeho).

Pro emoční vývoj dítěte je zvlášť důležitá schopnost emočního vyladění rodičů s dítětem, která pomáhá dítěti porozumět tomu, co je a co není sdělitelnou emoční zkušeností. V předškolním věku se začínají rozvíjet i pocity vztažené k vlastnímu sebehodnocení - pocity hrdosti, studu, viny.

2 VOLNÝ ČAS

2.1 Vymezení volného času

Volný čas je možno chápat jako opak doby nutné práce a povinností a doby nutné k reprodukci sil (Průcha, Walterová, Mareš, 2001). Je to doba, kdy si své činnosti můžeme svobodně vybrat, děláme je dobrovolně a rádi, přinášejí nám pocit uspokojení a uvolnění. Pod pojem volný čas se běžně zahrnují odpočinek, rekreace, zábava, zájmové činnosti, zájmové vzdělávání, dobrovolná společensky prospěšná činnost.

Podle Němce (2002) jde o čas, ve kterém si dobrovolně volíme takové aktivity, které v nás vzbuzují pocit radosti a uspokojení. Mohou to být činnosti přinášející zábavu, potěšení, pocit bezpečí a jistoty. Aktivity poskytující prostor pro relaxaci, odpočinek, ale i ty, prostřednictvím kterých objevujeme a rozšiřujeme své dovednosti a schopnosti.

Do volného času nezahrnujeme vyučování a činnosti s ním související, sebeobsahu, základní péči o zevnějšek a osobní věci. Dále také nejsou součástí volného času ani činnosti zabezpečující biologickou existenci člověka (jídlo, spánek, hygiena, zdravotní péče). Specifickou zvláštností volného času dětí a mládeže je to, že z výchovných důvodů je žádoucí jeho pedagogické ovlivňování. Děti totiž ještě nemají dostatek zkušeností, nedovedou se orientovat ve všech oblastech zájmových činností, a proto potřebují citlivé vedení. Podmínkou účinnosti je, aby toto vedení bylo nenásilné, nabízené činnosti pestré a přitažlivé, a co je nejdůležitější, účast na nich dobrovolná.

Volný čas představuje důležitou oblast seberealizace člověka. Většinou autorů je vymezován následujícími funkcemi – odpočinkem, zábavou, rozvojem osobnosti.

Specifičnost volného času tkví právě ve svobodné volbě jedince při výběru nejrůznějších aktivit provázených intenzivními prožitky, novými životními zkušenostmi a pocitem volnosti, svobody, radosti a štěstí ze smysluplně prožívaného života. Základním atributem této činnosti je její výchovný, kultivační charakter, což bývá z aspektu vedených a vychovávaných vnímáno jako záležitost průvodní a okrajová.

Při vývoji jedince je kategorie volného času velmi důležitá. Samostatným problémem je otázka volného času v předškolním období. Čas dítěte tohoto věku je v podstatě plně organizován, své místo mají při správné výchově jak zábava, tak odpočinek a víceméně vyplňují veškerý čas dítěte. Povinností je zde málo a jsou obvykle dány vnějšími

časovými determinantami života celé rodiny, jako např. délka pobytu v mateřské škole apod. (Spousta, 1998, s. 31).

Náplň volného času se nejvíce mění s věkem. Předškolní dítě např. nerozlišuje mezi hrou a prací, jakákoliv aktivita – včetně přirozeného učení imitací – je rozdělena převážně spánkem a bděním (Spousta, 1998, s. 48).

(Pávková a kol., 1999, s. 32) charakterizuje volný čas podle Charty výchovy volného času následovně: „Volný čas (respektive rekreace a další činnosti ve volném čase prováděné) představuje specifickou oblast lidského života, přinášející člověku zvláštní prospěch: radost ze svobody, prostor pro tvořivost, uspokojení, radost, potěšení a štěstí. Poskytuje příležitost pro širokou škálu možností sebevyjádření a činností, které v sobě zahrnují prvky tělesné, duševní, sociální, umělecké i duchovní. Volný čas podporuje celkové zdraví a pohodu. Volný čas je základním lidským právem, nikomu nesmí být upírán.“

Charta výchovy volného času

Charta výchovy volného času vznikla za účelem informovat organizace o tom, jak se volný čas mění, jaké má přínosy pro výchovu ve volném čase. Byla navržena komisí pro výchovu a vzdělávání Světového sdružení pro rekreaci a volný čas. Schválena byla předsednictvem asociace roku 1993. Jsou zde uvedeny principy, podle kterých jsou založeny postupy pro výchovu ve volném čase. Informace patří učitelům, vychovatelům, pedagogickým pracovníkům.

2.1.1 Společenské podmínky umožňující vznik a rozvoj volného času:

Dominantním a klíčovým aspektem výchovného utváření osobnosti člověka moderní doby se stává snaha umožnit a stimulovat jeho plný rozvoj a to jak ve směru ekonomických, politických a kulturních zájmů společnosti, tak i směrem k jeho nejvlastnějším a nejsoukromějším potřebám a přáním. To znamená, že jejich naplňování by mu mělo být dopřáno, aby pocítil osobní uspokojení, aby se zbavil psychického napětí, zotavil se a regeneroval své tělesné a duševní síly a aby měl i příležitost k seberealizaci, kreativité, sebeaktualizaci a k sebezvzdělání. V návaznosti na všechny aktivity, kterým se oddává, by měl dospět i k hlubšímu sebepoznání.

Má-li být výchovné působení koncipované a projektované na základě výsledků vědeckého poznání jednotlivých věd o člověku účinné a kvalifikované, musí být vedený a vychovávaný vnímán jako lidská bytost v plném významu toho slova. Jen tak můžeme očekávat, že bude s to přizpůsobovat se měnícím se společenským podmínkám, že bude schopen plně prožít svůj jedinečný život a současně, že bude i připraven nabídnout svoje schopnosti a síly k udržení a posílení životaschopnosti společnosti a k zajištění hodnotného života všech jejích členů. Na tomto individuálním a společenském rozvoji člověka se stále výrazněji bude podílet i pedagogika volného času, přičemž volný čas jako hlavní nástroj její výbavy jí umožní ve finální rovině přivést jedince ke změně jeho postoje nejen k sobě samému a ke svým nejbližším, k ostatním lidem a ke společnosti jako celku, ale též k proměně životních hodnot, morálních norem a celkového životního stylu. V důsledku všech těchto skutečností a proměn zvyšují se i nároky na osobnost pedagoga volného času, a to nejen na jeho praxeologickou, dovednostní vybavenost v oblasti komunikace a interakce, ale též na axiologickou dimenzi jeho přípravy – na jeho kvality osobnostní (Spousta, 1998, s. 27).

Volnočasové aktivity se často uskutečňují v prostorách k tomuto účelu původně určených, jimiž je původní nebo přizpůsobené přírodní či městské prostředí. V minulých stoletích byly místem trávení volného času nejprve prostory a zařízení zámeckých zahrad a parků, které byly vybavené sochami, letohrádky, pavilony, umělými jezírky a jeskyněmi, replikami staveb různých národů. Později začala zpřístupňovat města svoje hradby, kde vznikaly městské parky. Zde lidé odpočívali, bavili se, věnovali se sportu, chodili nebo jezdili sem na vycházky a tak si tyto prostory osvojovali jako místa svých volnočasových aktivit. Spontánní volnočasové aktivity dětí a mládeže nemajetných rodin se začaly rozvíjet v přirozeném, nikoliv však příznivém městském prostředí: na ulicích, náměstích, v prolukách městské zástavby. Vyhledávaným prostorem realizace volného času se stala příroda umožňující oddechové i poznávací příležitostné činnosti nebo dlouhodobé pobyty. V prostorách osídlených a kultivovaných člověkem to jsou místa přitažlivá historicky nebo umělecky.

2.1.2 Psychohygienická pravidla využívání volného času

Volný čas není zbytečně stráveným časem. Nejvýhodnější je organizovat volný čas individuálně nebo individuálně co nejvíce respektovat. Ve volném čase je nutné odstranit křečovitost a nesmyslné úsilí, soukromé plány, cíle a hodnoty v čase povinností korigovat rozumem, ve volném čase fantazií. Snažit se o široké zájmy a záliby, činnosti by měly být doprovázeny pozitivním emočním laděním, ve volném čase se věnovat aktivitám, pro něž lze předpokládat schopnosti. Měly by vést k subjektivnímu prožitku úspěchu, hledat náplň aktivity v imaginaci a ne v racionalitě. Tato pravidla neplatí jen pro psychiku člověka, ale i pro jeho tělo (Spousta, 1998, s. 15).

Volným časem tedy rozumíme dobu, v níž můžeme vykonávat činnosti dle svého rozhodnutí a které nám přinášejí radost z činnosti samé a osobní prožitek.

2.1.3 Postavení rodiny mezi výchovnými činiteli

Dohled dospělých nad organizací a náplní volného času je velmi nutný. Může se však dostat do opačného extrému, který může vést k omezování volného času dítěte. Máme zde na mysli řadu aktivit, které rodiče dětem zajišťují, aby užitečně vyplnily volný čas: jde např. o výuku jazyků, návštěvu hudebních či jiných uměleckých škol nebo o návštěvu sportovních tréninků. Z těchto činností se velmi často stávají náročné povinnosti, které nejen že výrazně omezují volný čas dítěte, ale vedou také ke zvyšování jeho fyzického a psychického zatížení (Spousta, 1998, s. 31).

Rodiče bývají pro dítě zpravidla autoritou, které se chtějí podobat. To se projevuje především ve hře dětí, kde mohou získat roli dospělého jedince. Matka tráví s dětmi času více, dává jim pocit bezpečí a jistoty, otec s nimi tráví většinou čas mimo domov, učí je novým pohybovým činnostem, sportům, bere je na výlety.

2.2 Možnosti trávení volného času dětí předškolního věku

Prostředí, ve kterém děti tráví volný čas, je velmi různorodé. Může to být domov, škola, různé společenské organizace a instituce. Mnoho dětí prožívá své volné chvíle ve veřejných prostranstvích, venku, na ulici, často bez jakéhokoli dohledu, dokonce i bez

zájmu dospělých. Tato situace je neuspokojivá, je tím ohrožena výchova dětí a často i jejich bezpečnost. To platí zejména pro menší děti žijící ve velkých městech. Děti mají relativně hodně volného času. Společnost by měla mít zájem na tom, jak děti svůj volný čas tráví. Na prvním místě by to mělo být záležitostí rodiny, ale rodina má nejen nedostatek času, ale chybí jí i potřebné materiální vybavení a odborná kvalifikace. Rodina též nemůže uspokojit potřebu dětí sdružovat se ve skupinách vrstevníků.

Volný čas dětí a mládeže má z pedagogického hlediska 2 úkoly:

- Výchovu k volnému času, kde se jedinec seznámí s množstvím aktivit, je mu poskytnuta základní orientace v nich, pomáhá mu najít oblast zájmové činnosti, která mu umožní pocit uspokojení a seberealizace.
- Výchova ve volném čase, což je bezprostřední naplňování volného času smysluplnými aktivitami rekreačními i výchovně vzdělávacími.

Během posledních desetiletí se začaly rostoucí měrou uskutečňovat příležitostné, jednorázové volnočasové činnosti, které rozšiřují a prohlubují obsah vyučovacího procesu nebo mají oddechovou a kompenzační funkci. Aktivity tohoto charakteru se staly součástí nabídek mateřských škol a stávají se někdy aktivitami pravidelnými pro děti, rodiče i jejich společnou činnost. Jsou to činnosti tělovýchovné (zvláště víkendové akce), výtvarné a hudební (působení ve folklorních souborech), zájmové kroužky vlastivědné nebo dovedných rukou, dramatického umění (výroba a využití maňásků, klub pohádky, literární besedy).

V některých okresech vznikly na podporu takových kroužků projekty typu: mateřská škola jako centrum využití volného času, zájmová činnost pro děti a rodiče, sportovní vyžití dětí a rodičů, mateřská škola jako součást kulturního života obce navazujícího na místní kulturní tradice apod. Tuto činnost podporují i festivaly aktivit dětí předškolního věku uskutečňované z iniciativy výchovných pracovníků.

Jednou z mnoha možností trávení volného času dětí předškolního věku s rodiči jsou parky, hřiště a další zelené plochy, které byly postupně opatřovány vhodným vybavením a měnily se ve specifická volnočasová zařízení aktivního odpočinku. V současnosti prostory volného času a zejména hřiště procházejí významnými změnami. Stávají se trvalou součástí občanské vybavenosti a včleňují se do denního života všech obyvatel. Bývají to hřiště sponátních her malých dětí, naučné poznávací stezky, areály zdraví, cyklistické trasy, přenosné i stabilní lezecké stěny apod. Dospělí v tomto případě vytvářejí prostorové a materiální podmínky a zajišťují dohled nad bezpečností provozu.

2.2.1 Zařízení pro zájmové vzdělávání dětí předškolního věku

Veselá (2006) uvádí, že zájmová činnost je taková činnost, při které se jedinec zaměřuje na uspokojení a rozvíjení individuálních potřeb, zájmů a schopností. Tato činnost silně ovlivňuje osobnost člověka a jeho společenskou orientaci. Na rozdíl od zábavy a odpočinku má zájmová činnost vždy aktivní charakter. Vždy obsahuje volní složku a významně ovlivňuje osobnost vychovávaného.

Zařízení mají výslovně stanovené výchovné a vzdělávací poslání, organizaci, strukturu a specificky připravené výchovné pracovníky. V oblasti svého působení jsou stabilizujícím činitelem, který shromažďuje poznatky z obsahu a metod působení mezi dětmi a mládeží. Rozvíjejí různé stránky osobnosti, jako jsou znalosti a dovednosti, smysl pro spolupráci nebo odvahu, ale také působí preventivně proti nebezpečím a důsledkům negativních závislostí a sociálního vylučování. K početnému i kvalitativnímu rozvoji prostor a zařízení volného času a mládeže došlo zvláště ve druhé polovině 20. století.

2.2.1.1 Střediska pro volný čas dětí a mládeže

Tyto subjekty jsou zařízení s širokou zájmovou působností. Rozlišujeme několik forem zájmového vzdělávání. Jsou jimi zájmová činnost příležitostná, pravidelná zájmová činnost, táborová činnost a osvětová činnost (Hájek, 2008).

Mezi střediska volného času řadíme domy dětí a mládeže a stanice zájmových činností. Jsou to zařízení, která se zaměřují především na realizaci specializovaných zájmových činností pod odborným pedagogickým vedením. Organizují zájmovou činnost pravidelnou v kroužcích, souborech, oddílech nebo klubech, děti do nich pravidelně docházejí, zpravidla jednou týdně. Příležitostnou činnost výchovně-vzdělávacího nebo rekreačního charakteru provádí formou soutěží, výletů, exkurzí, divadelních představení. Táborové činnosti bývají organizovány v době hlavních prázdnin v rámci zájmových útvarů. Mají formu rekreační nebo podobu odborného soustředění. Dělí se na pobytové, putovní a hvězdicové. Střediska volného času dětí a mládeže nabízejí spontánní aktivity rodičům s dětmi a případně i dalším zájemcům. Zřizovatelem je obec nebo město (Hájek, 2008, s. 142-147).

Největší z akcí, kterou se před dětmi, jejich rodiči i před veřejností představují střediska volného času, je Bambiriáda. Účastní se jí sdružení našich nejmladších občanů i média působící v této oblasti. Účastníci Bambiriády se mohou pobavit a poučit, ověřit si svoje schopnosti a dovednosti, předvést výsledky své práce. Seznamují se s novými možnostmi, jak účelně trávit volný čas, včetně zapojení do pravidelné zájmové činnosti střediska volného času nebo vstupu do sdružení dětí a mládeže. Takto se začala vytvářet nová perspektivní tradice spjatá s volnočasovými aktivitami našich nejmladších občanů.

Střediska volného času mají nezastupitelnou úlohu při objevování a rozvoji zájmů a nadání dětí a mládeže v celoroční činnosti včetně školních prázdnin. Působí mezi různými sociálními skupinami, pomáhají navazovat mezinárodní kontakty a také podporují volnočasovou mobilitu dětí a mládeže. Především ale navazují na působení rodiny i vyučovací činnost škol. Pro tato zařízení se někdy využívá objektů, které měly původně jiné určení (bývalé průmyslové podniky, vily a zámky, kláštery) a postupem času se mění na galerie, střediska mládeže, koncertní sály. Střediska dětí a mládeže bývají funkčně i obsahově specializována a to jako místnosti dětských her a kluby, bazény, tělocvičny, turistické a sportovní zařízení, výtvarné ateliéry, dílny technické tvořivosti, dětské jazykové školy pro věk 4-15 let. V poslední době se v rámci středisek volného času budují počítačové učebny, internetové kavárny nebo informační centra pro mládež. Vytvářejí podmínky pro činnost spontánní – herní, oddechovou, zábavnou, čímž oslovují především neorganizované děti, které neumí svůj volný čas smysluplně využívat. Pro tří až šestileté děti organizují dopolední a jiné příležitostné činnosti, jakými jsou klub předškoláků, taneční a pohybový kroužek, od 4 let letní tábory, od 5 let jarní pobyty na horách, zobcová flétna, výtvarný zájmový kroužek, výuka klavíru, ovládání multimédií.

Domy dětí a mládeže, pro které se používá zkratka DDM, a stanice zájmových činností se řídí se vyhláškou č. 74/2005 Sb. o zájmovém vzdělávání. Domy dětí a mládeže mají široké pole oblastí zájmového působení, které je vnitřně diferencováno, kdežto stanice zájmových činností jsou zaměřeny pouze na jednu zájmovou oblast. Ve střediscích volného času mají měsíční plány akcí formou propagačních letáků. Vedoucí zájmových útvarů ve střediscích volného času zpracovávají roční plány do deníků kroužků.

2.2.1.2 Dětské domovy

Dětské domovy jako zařízení ústavní výchovy mají specifické postavení. Jedním z jejich úkolů však je dbát o hodnotné využívání volného času a o rozvíjení a kultivaci zájmů dětí a mládeže. V dětských domovech jsou umístovány děti od 3 do 18 let, o které se rodina z nějakého důvodu nechce, nemůže nebo neumí postarat. Snahou pedagogů je, aby děti prožívaly volný čas obdobným způsobem jako děti žijící v rodinách. Podporují jejich zapojení do zájmových činností v rozličných typech výchovných zařízení, organizací, institucí. V dětských domovech uplatní svou kvalifikaci zejména vychovatelé, kteří v oslovení teta a strýc suplují rodiče a snaží se dát dětem rodičovskou lásku a péči, kterou dítě většinou nepoznalo. Nejdůležitější vlastností vychovatele v takovém volnočasovém zařízení by měla být láska a umění vychovávat.

Součástí náplně volného času je i zájmové vzdělávání, které nabízejí:

2.2.1.3 Základní umělecké školy

Základní umělecké školy, dříve Lidové školy umění, se zabývají vzděláváním v oborech hudebních, hudebně-pohybových, výtvarných a literárně-dramatických. Poskytují uplatnění dětem, mládeži i dospělým s vyhraněnými zájmy a schopnostmi v esteticko-výchovné činnosti. Bývají převážně využívány jako instituce pro hudební výchovu, tedy osvojení znalosti hry na zvolený hudební nástroj (Pávková, 2002, s. 151 a 152).

Základní umělecké školy patří ke školským zařízením, které u nás mají dlouhodobou tradici. Základní uměleckou školu mohou navštěvovat děti předškolního věku od 5 let a to její přípravné studium, které může trvat nejdéle dva roky. Základní umělecké školy se řídí vyhláškou o uměleckém vzdělávání č. 71/2005 Sb.

2.2.1.4 Jazykové školy

Jazykové školy plní funkci zájmového vzdělávání v oblasti výuky cizích jazyků. Bývají zpravidla pro děti již od 4 do 15 let. Spadají pod samostatná zařízení, která mohou vznikat i na komerčním základě.

2.2.1.5 Nestátní neziskové organizace

Mezi další významné subjekty pro trávení volného času dětí a mládeže se řadí nestátní neziskové organizace. Mezi nejznámější u nás patří Skaut, Junák, Sokol, Pionýr, Česká tábornická unie, Duha.

Junák neboli Český skaut je nejpočetnější nestátní neziskovou organizací u nás. Skauting využívá principu družinového systému, podporuje vrstevnické skupiny, pomoc mladším, dospívající učí nést zodpovědnost za mladší. K dosažení svých cílů využívá pobyt v přírodě a turistiku.

Pionýr je druhá největší nezisková organizace u nás. Její členové se zabývají turistikou, kulturou, sportem, tábořením, technikou a přírodovědou. Pořádají přehlídky, soutěže a tábory i pro nečleny organizace.

Česká tábornická unie sdružuje děti, mládež i dospělé na základě stejného zájmu.

Sokol je tělovýchovná organizace snažící se o harmonický rozvoj všech stránek osobnosti, a to tělesné, duševní, morální. Členem se může stát každý, kdo potvrdí přihlášku svým podpisem, u nezletilých je potřeba podpisu zákonného zástupce.

Duha je organizace, která se věnuje turistice, vodáctví, divadlu, deskovým hrám, venkovním aktivitám, výtvarným činnostem, mezinárodním výměnám a dobrovolnictví. Její základní články se jmenují Dužiny a mohou se samy rozhodnout, jaké zájmové činnosti se budou věnovat.

Další možností trávení volného času jsou **Mateřská centra** zřizovaná především matkami na mateřské dovolené. Pořádají akce pro děti, rodiče i celé rodiny. Akce bývají jednorázové i pravidelné, určené jak členům mateřského centra, tak široké veřejnosti. Jedná se o tvořivé dílny, umělecké, vzdělávací a sportovní akce, ale i rekvalifikační kurzy a jednorázové kurzy k osvojení si určitých dovedností.

Dalším subjektem zajišťujícím zájmové činnosti pro děti jsou **soukromé instituce** založené na komerci. Jedná se o provozovatele a organizátory volnočasových aktivit zřizovaných formou živnosti i bez dané odbornosti a vzdělání.

V neposlední řadě bychom měli zmínit i **zájmové kroužky v mateřských školách**, které se staly běžnou součástí mateřských škol. Nejčastěji se jedná o výuku cizího jazyka, hru na hudební nástroj, výtvarný kroužek, dramatický kroužek, keramiku.

2.2.2 Televize a počítač jako součást trávení volného času dětí předškolního věku

S rozmachem a rychlým růstem informačních a komunikačních technologií se bohužel také zvyšuje délka trávení volného času právě sledováním televizních pořadů, filmů na počítačích nebo DVD přehrávačích, hrami na laptotech, tabletech, mobilních telefonech, herních konzolách a to již od nejtělejšího věku. Téměř každá rodina má přístup k internetu a stále mladší děti jej dokáží plně využívat. Nemělo by nám však být lhostejné, jakým způsobem děti obzvláště v předškolním věku využívají těchto technologií. Rodiče by měli dohlížet na to, co si jejich dítě pouští za pohádku, jaký sleduje film a o jaký druh her jeví zájem. V dnešní době je převážná část filmů, pohádek i her s prvky násilí, což pro děti představuje velmi nevhodnou motivaci v podobě hlavních hrdinů. Nedokáží ještě rozlišovat mezi skutečností a fikcí a velmi rády se ztotožňují právě s takovými hrdiny. Děti mladší šesti let by neměly u počítače trávit více než 15-20 minut, a měly by hrát jen jednoduché hry nebo sestavovat puzzle, neboť využívání médií ve volném čase může vést k závislosti na nich nebo způsobovat absenci činností kompenzačních. V současnosti velmi oblíbené počítačové hry, které hrají děti již od nejtělejšího věku, mohou však prospívat i škodit. Odborníci na ně tedy nemají jednotný názor. Přílišné využívání a mnohdy nevhodný obsah se stávají pedagogickým problémem dnešní doby.

2.2.3 Rodina a volný čas dítěte předškolního věku

Nejtypičtější činností dětí předškolního věku je hra, ať skupinová nebo individuální. Předškolní děti jsou přirozeně aktivní a rády se zapojují i do činností, které dospělí považují za povinnosti. Děti v tomto věku tráví častěji volný čas venku s rodiči než hrou se svými vrstevníky. Zájmy dětí předškolního věku bývají krátkodobé a nevyhraněné (Hofbauer, 2004).

Pro děti předškolního věku je velmi důležité, aby jejich volný čas naplánovali rodiče. Návyky využívání volného času se vytvářejí již v dětství, a pokud by dítě nemělo tyto základy od malička, mohlo by se stát, že v budoucnu nebude vědět, jak volný čas vhodným způsobem trávit. Rodiče by proto měli jít svým dětem příkladem nebo alespoň s dítětem vybrat zájmový kroužek, který by dítě bavilo a rádo ho navštěvovalo.

Předškolní věk nabízí spoustu možností trávit volný čas s rodiči. Aktivní trávení volného času však závisí na rodičovské iniciativě, ekonomické situaci, informovaností rodičů o akcích, možnostmi dané lokality. Vhodné je, pokud se rodiče zaměří na pobyt v přírodě, sport, jízdu na kole i na kolečkových bruslích, divadelní představení, procházky po naučných stezkách, plavání, výšlapy do lesů, návštěvy muzeí, hradů, zoologických zahrad, ekologických farem.

2.2.4 Hra a hračky

V předškolním věku je náplní všech činností dětí hra. Hra se od běžných činností odlišuje svými pravidly a herními prvky. Měla by hráči přinést pocit uspokojení, radosti, zábavy a prožitku. Děti hru k životu potřebují, je pro ně nepostradatelná, nejvíce se s ní zabaví. Při hře se děti zdokonalují v pohybových dovednostech jízdu na kole, během, skákáním, jemnou motoriku zlepšují díky modelování a vyrábění. Formou hry se také naučí spoustu básniček, písniček a říkadel. Ke hře jsou děti schopny najít si mnoho předmětů z jejich okolí. Mohou jimi být hračky, kamarádi, rostliny, zvířata, ale také řeč dítěte. Pro děti předškolního věku je nejdůležitější výchova zážitkem, neboť si lépe zapamatují skutečnost prožitou než pouze viděnou. Významnou roli zaujímá v tomto věku volná hra, kdy si děti samy domlouvají pravidla. Rozvíjí tak schopnost spolupráce v týmu a sociální kontakty. Hra má už svou podstatou ve volnočasových aktivitách významné místo. Je to činnost nejen pro dítě příjemná, poskytuje pozitivní prožitky, radost ze hry, umožňuje relaxaci, nenásilné učení a rozvoj všech složek osobnosti, napomáhá k obnovení sil, k zotavení, uvolnění i překonání sociálních nároků. Hra má smysl sama o sobě, je jednou ze základních potřeb člověka. Samotný průběh hry je podstatnější než její výsledek. Každé zdravé dítě si hraje a hra je k jeho psychickému vývoji naprosto nezbytná. Jednou z nejvýznamnějších podmínek dětské hry je hračka. Podle současných hledisek má hračka přinášet nejen radost a citové uspokojení, ale musí odpovídat i hygienickým, pedagogickým a estetickým požadavkům. Dalším požadavkem je také variabilita hračky. Z pedagogického hlediska by měla hračka zprostředkovávat získávání nových poznatků a tematikou odpovídat zkušenostem současných dětí.

3 SOCIÁLNÍ PEDAGOG

3.1 Osobnost sociálního pedagoga

Profese sociálního pedagoga je z hlediska české legislativy zahrnuta v zákoně o pedagogických pracovnících č. 563/2004 Sb., na základě kterého může absolvent oboru sociální pedagogika působit jako vychovatel, pedagog volného času, asistent pedagoga. Dle zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách může působit jako sociální pracovník v rámci sociálních služeb.

Podle zákona o pedagogických pracovnících je pedagogickým pracovníkem osoba vykonávající přímou vyučovací, výchovnou, speciálně-pedagogickou nebo pedagogicko-psychologickou činnost a předpokládá se u ní přímé působení na vzdělávaného, vychovávaného jedince. Za pedagogické pracovníky považujeme učitele, vychovatele, pedagogy volného času, psychology, asistenty pedagoga, speciální pedagogy, vedoucí pedagogické pracovníky, trenéry.

Z hlediska pracovních činností sociálního pedagoga se rozlišuje přímá a nepřímá výchovná práce. K těmto činnostem jsou řazeny poradenské činnosti, výchovné působení ve volném čase, reedukace, resocializace, diagnostika a analýza problému, prostředí, krizové situace (Kraus, 2008).

Bakošová (1999) zdůrazňuje spolupráci sociálního pedagoga s rodiči při řešení jakýchkoli problémů, ale také úlohu sociálních pedagogů na základních a středních školách v rámci poradenství, výchovné činnosti, v rehabilitačních zařízeních, na psychiatrických klinikách.

Každý sociální, volnočasový pedagog i vychovatel by měl mít v první řadě hluboký vztah k dětem, přirozený pedagogický talent, ale také by měl být především všestranně připravený a ochotný se neustále učit. Důležité u něj jsou organizační schopnosti a různé dovednosti z oblastí zájmové činnosti. Mezi základní osobnostní rysy, které jsou podmínkou úspěšného vykonávání pedagogického povolání, a to nejen v případě sociálního pedagoga, patří vlastnosti jako schopnost empatie, komunikativnost, umění naslouchat, přiměřená míra dominantnosti, zvládání náročných životních situací, nekonfliktnost, stabilita, optimismus, pozitivní vztah k lidem a také opravdový zájem o jejich osudy. Dobrý pedagog by tedy měl být rád mezi lidmi, mezi dětmi, umět mluvit i naslouchat, zvládat nároky, vcítovat se, umět se radovat ze života, mít rád lidi a také je dokázat vést.

Pedagog pracující s lidmi ve volném čase by měl být také tvořivý, nápaditý, hravý, dostatečně energický, vtipný, přizpůsobivý a zdatný. Zvláště žádoucí jsou u něj vlastnosti, jako je schopnost řešit nečekané situace, prosazovat své názory a požadavky, aktivita, iniciativa, průbojnost, fantazie, smysl pro humor, dobrý zdravotní stav, příjemný vzhled a přiměřená úprava zevnějšku, pochopení pro věkové zvláštnosti i při práci s věkově heterogenními skupinami.

3.2 Uplatnění sociálního pedagoga ve volném čase

Kraus (2008, In Rozsypalová, 2009, s. 21) uvádí možnosti uplatnění v profesi sociálního pedagoga:

V resortu školství, mládeže a tělovýchovy v rámci školních klubů a družin, středisek volného času, domovů dětí a mládeže, dětských domovů, v institucích výchovného poradenství, v rámci systému preventivní výchovné péče, sociálně-výchovné a osvětové činnosti.

V resortu práce a sociálních věcí jako sociální asistent, v ústavech sociální péče, jako sociální kurátor pro mládež, v institucích sociálně-výchovné péče o seniory.

V resortu vnitra v rámci kriminální prevence, v utečeneckých táborech.

V resortu spravedlnosti v oblasti penitenciární a postpenitenciární péče.

V oblasti církevních, společenských a neziskových organizací v různých nadacích, charitativních a humanitárních organizacích, v institucích péče o mládež.

V oblasti výchovy ve volném čase se uplatní především pedagog volného času a vychovatel. Pedagog volného času působí zejména ve střediscích volného času, tedy v domech dětí a mládeže a ve stanicích zájmových činností. Vychovatelé jsou pracovníci zařízení pro zájmové vzdělávání typu školní družina a školní klub, výchovných a ubytovacích zařízení typu domov mládeže, škola v přírodě, internát nebo zařízení pro ústavní a ochrannou výchovu. Sociální pedagog však může najít také uplatnění v Mateřských centrech, kde se setkávají a realizují ženy na mateřské dovolené, a to spoluprací při organizování různých činností i hlídání dětí.

3.2.1 Asistent pedagoga

Role asistenta pedagoga je považována za velmi náročnou. Bývá vnímán jako podpora pro děti s mentálním nebo tělesným postižením v individuálním rozsahu. Pracuje také jako asistent pro děti romského původu. Jedná se o integraci sociálně znevýhodněného dítěte do školního kolektivu a prostředí. Asistent pedagoga by měl být vzdělaný v oblasti speciální pedagogiky, psychologie, filozofie, neboť nepomáhá pouze se začleněním do kolektivu a při potížích při komunikaci, ale měl by zvládat také administrativu a spoustu jiných věcí.

3.2.2 Vychovatel

Vychovatelé se jako jediní pedagogičtí pracovníci připravují na práci s jedinci ve velkém věkovém rozmezí, od předškolního věku až po adolescenty či mladé dospělé. Významným předpokladem úspěchů vychovatele kromě odbornosti je i osvojení komunikativních dovedností. Úspěšný může být jen ten vychovatel, který má děti rád, dokáže s nimi vytvořit kladné vztahy a získat si jejich důvěru. Výhodou v porovnání s učitelem je, že není vázán osnovami a klasifikací, což mu poskytuje velký prostor pro pedagogickou tvořivost a co nejširší použití kladné motivace. To je na práci vychovatele nejkrásnější, ale zároveň je v tom jeho práce velmi náročná. Každý vychovatel by měl dokázat reálně zhodnotit osobnost dítěte a vyzvedávat především jeho kladné vlastnosti, což z pozice vychovatele předpokládá i promyšlenou taktiku.

3.2.3 Pedagog volného času

Profese pedagoga volného času zahrnuje pedagogické působení v různých typech zařízení pro výchovu mimo vyučování. Struktura těchto zařízení je velmi různorodá svými funkcemi, obsahem činností i věkem vychovávaných. Pro pedagoga, který pracuje s dětmi a mládeží v době mimo vyučování, je nejdůležitější, aby dokázal vytvořit bezpečné a tvořivé ovzduší a pohodu, dbal o uspokojování individuálních potřeb, rozvoj zájmů a specifických schopností jednotlivců. K tomu je nezbytné, aby měl pochopení a zájem o děti jako individuality, dokázal je vhodně motivovat, podporoval jejich nápaditost, tvořivost, zájem o činnost i vzdělávání.

Pedagog volného času reprezentuje takový druh výchovného pracovníka, který je schopen výchovně působit v prostoru volného času všech věkových, sociálních, profesních, národ-

nostních a náboženských vrstev a skupin. Musí být připraven všechny rozmanité typy tohoto prostoru odhalovat a napomáhat svěřencům k jejich plnohodnotnému prožití (Spousta, 1998, s. 7).

Pro pedagoga volného času je však také nezbytností znalost rozmanitých druhů her pro různé příležitosti a také umění děti zaujmout. Vhodně zvolenou hrou si může zvýšit svou přirozenou autoritu a získat pozitivní vztah vychovávaných jedinců k jeho osobě. K osobnosti pedagoga volného času by tedy měla patřit nejen znalost her a dovednost je třídit, ale i radost ze hry samé a určitá hravost. Měl by se snažit vycházet s dětmi se vzájemným respektem v podobě partnerských vztahů, s úctou k dítěti, ale i s vyžadováním úcty k vlastní osobě.

3.3 Role pedagoga volného času:

Dle Spousty (1998, s. 26) jen, ti, kteří budou přistupovat k výchovné práci aktivně, iniciativně, samostatně a tvořivě, kteří si budou plně uvědomovat své povinnosti a usilovat o vysokou výkonnost, stimulováni neutuchající touhou po seberealizaci a smysluplném životě, budou schopni vychovat člověka, který bude (také) aktivně, iniciativně, samostatně a tvořivě přistupovat ke své práci a svým povinnostem, který bude usilovat o vysokou osobní výkonnost a stimulován neutuchající touhou po seberealizaci bude (také) chtít svůj život prožít smysluplně a hodnotně.

Akční možnosti socioprofesionálního uplatnění pedagoga volného času:

H. W. Opaschowski (1987, s. 200-203) systematizuje způsoby uplatnění do 6 relativně samostatných bloků, kde se pedagog volného času realizuje:

- intelektuální, výchovně vzdělávací a obecně kulturní ovlivňování svěřenců, kdy působí jako vychovatel, poradce, inspirátor a animátor ve vzdělávacích zařízeních (školách, muzeích, divadlech, knihovnách apod.)
- v informačních a sdělovacích prostředcích, kdy zastává funkci tiskového, rozhlasového či televizního zpravodaje, moderátora nebo poradce
- ve zdravotním, tělovýchovném, sportovním a sociálním sektoru jako spolupracovník či asistent trenéra, instruktora

- v zábavných centrech, parcích volného času
- v rekreačních, lázeňských a rehabilitačních centrech
- jako instruktor, poradce či řemeslník v dílnách domácích kutilů a specifických zájmových organizacích

Socioprofesionální role pedagoga volného času dle Spousty (1998, s. 7-10):

Diagnostik - zjišťuje, rozpoznává a zkoumá zájmy a potřeby svěřenců i aktuální úroveň a možnosti rozvoje intelektuální, emoční a volní stránky jejich osobnosti.

Stimulátor - snaží se maximálně využívat všech dostupných motivačních a stimulačních prostředků, metod a forem, za důsledného respektování základních humanistických, morálních a demokratických principů. Dává přednost výchovným metodám, které jsou pevně zakotveny zásadami dobrovolnosti, tolerance, družnosti a individualizace. Pedagogickou účinnost a efektivitu své práce staví na názornosti, aktivitě a na samostatné a tvořivé práci svěřence.

Satisfaktor - napomáhá dětem prožít uspokojení a radost z dobrovolně zvolené zájmové činnosti. Měl by být schopen připravit podmínky pro sebe utváření a sebevýchovu svých svěřenců na základě empatické analýzy. Proto by měl využívat širokého rejstříku her bez předem stanovené struktury pravidel a vytvořit ovzduší dobrodružnosti a tajemnosti, aby v dítěti vyvolal zvědavost, napětí a touhu nalézt řešení.

Koordinátor a integrátor - odpovídá za fungování celého výchovného systému ve volném čase, za projekt, program, strukturu a průběh aktivit, problémy organizační i řídicí.

Organizátor a poradce - spoluúčastní se organizování volnočasových zájmových aktivit, jako jsou různé olympiády, soutěže, akademie (hudební, recitační, výtvarné, sportovní). Tyto aktivity umožňují dětem rozvinout jejich individuální zájmy a schopnosti, poskytují jim příležitost k rozšíření souboru poznatků a dovedností.

Administrátor - organizování akcí center volného času, cestovní a turistické organizace, prázdninová zařízení, zdravotní a rekreační instituce.

Dramaturg - promýšlí, vybírá, projektuje, sestavuje program, iniciuje jeho realizaci, kooperuje se svými svěřenci i pedagogickými partnery, aktivizuje, vede, reguluje, hodnotí a vstupuje do dění volného času svých svěřenců.

Reedukátor - pedagog volného času se uplatní při styku s mravně narušenými jedinci pocházejícími z rozvrácených a neúplných rodin, s dětmi notorických alkoholiků, zlodějů a prostitutek, kteří nejsou schopni zabezpečit své potomky ani výchovně. V kooperaci s pracovníky diagnostických ústavů, s pedagogickými a psychologickými poradnami, případně se sociálními pracovníky může ovlivnit pozitivně převýchovný proces těchto jedinců.

Konzultant - poskytuje rady svým svěřencům, jak užitečně, zdravě a smysluplně využívat volného času, rozvíjet a upevňovat žádoucí návyky, utlumit nebo eliminovat zlovyky, posílit a výchovně využít vrozené dispozice, podnítit a uskutečnit pozitivní změny v chování a vystupování dítěte, jak navázat kontakt se svými vrstevníky, komunikovat s nimi, sdílet zážitky, spontánně iniciovat utváření volnočasových situací a využívat je ke sblížení a psychickému uvolnění.

Katalyzátor - optimalizuje, zefektivňuje, svou přítomností ideově či metodicky ovlivňuje a pedagogicky zkvalitňuje průběh při všech volnočasových aktivitách. V zájmu svobodného rozvoje osobnosti vychovávaného a jeho pocitu maximální volnosti je tato role vyzvedávána nad všechny ostatní.

Vědecký pracovník - udržuje kontakt s pracovišti zabývajícími se problematikou volného času. Jako člen odborníků participuje na výzkumných projektech, podílí se na koncepci a tvorbě výchovných programů volnočasových výchovných pracovišť, pomáhá hledat společenskou základnu pro jejich konstituování a pedagogicky a metodicky účinné fungování.

3.3.1 Kompetence sociálního pedagoga

Kompetence jsou popisovány jako soubor profesních dovedností, které potřebuje pedagog k výkonu své profese, způsobilosti k efektivnímu vyučování a výchově.

Havrdová (1999) kompetence chápe jako charakteristiku osoby zahrnující pravomoci, znalosti a postoje a také schopnost s touto výbavou nakládat v souvislosti s výkonem povolání.

Tyto kompetence rozdělila do následujících skupin:

- Schopnost účinně komunikovat s jednotlivci, skupinami, rodinami i komunitami.
- Schopnost rozeznat silné stránky a možnosti klienta a jeho okolí a podporovat jejich soběstačnost a sebeúctu, což je důležité pro klienta, aby se naučil své vlastní síly využívat a nespoléhat pouze na pomoc zvenčí.

- Schopnost orientovat se v potřebách, možnostech a porozumění, které klient a jeho okolí má, a vymezit s nimi oblast a plán spolupráce.
- Znalost metod a systému služeb, schopnost je správně využívat ve prospěch klienta, pomáhat mu je přijmout a ukončit.
- Přispívat k práci organizace.
- Odborně růst.

Vymezení klíčových kompetencí sociálního pedagoga dle Bakošové (2005) je považováno za nejvýstižnější. Bakošová spojuje klíčové kompetence se specifickými dovednostmi sociálního pedagoga, jeho činnostmi, schopnostmi a vědomostmi. Klíčové kompetence člení na kompetence edukační, kompetence prevence, kompetence převýchovy, kompetence poradenství a kompetence manažerské.

Další členění kompetencí sociálního pedagoga může být: kompetence edukační, sociálně-výchovné, preventivní, resocializační a převýchovné, poradenské, diagnostické, metodologické, decizní.

II PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUM

4.1 Cíle výzkumu

V praktické části bakalářské práce se zabýváme způsoby trávení volného času dětí předškolního věku, tedy dětmi ve věku od 3 do 7 let. Hlavním cílem práce je zjištění, jak tráví děti předškolního věku svůj volný čas nejčastěji a jestli se v této oblasti uplatňuje sociální pedagog. Výzkum byl proveden v menších vesnicích na Uherskohradištsku.

Díličními cíli bylo:

- Zjistit, jak tráví rodiče s dětmi předškolního věku svůj volný čas.
- Zjistit, jestli navštěvují předškolní děti zájmové kroužky.
- Dozvědět se, co rozhoduje o výběru volnočasových aktivit dětí v předškolním věku.
- Zjistit, jaká je spokojenost rodičů s nabídkou volnočasových aktivit a zájmových kroužků pro předškolní děti.
- Zjistit, jestli se ve volném čase dětí předškolního věku uplatňuje sociální pedagog.

K získání odpovědí na otázky trávení volného času dětí předškolního věku jsme stanovili několik výzkumných otázek, na které jsme našli odpovědi díky dotazníkovému šetření.

4.2 Vymezení výzkumných otázek

Hlavní výzkumné otázky:

1. Jak tráví děti předškolního věku svůj volný čas nejčastěji?
2. Uplatňuje se ve volném čase dětí předškolního věku sociální pedagog?

Díličí výzkumné otázky:

1. Jak tráví volný čas rodiče s dětmi předškolního věku?
2. Navštěvují předškolní děti zájmové kroužky?
3. Co hraje největší roli při výběru volnočasových aktivit dětí předškolního věku?

4. Jak jsou rodiče předškolních dětí spokojeni s nabídkou volnočasových aktivit?

4.3 Výzkumné metody

Pro toto výzkumné šetření volíme kvantitativní výzkum, jenž patří k základním pedagogickým výzkumům a jehož cílem je rychlé získávání dat. Jako konkrétní metodu jsme zvolili dotazník pro rodiče předškolních dětí z důvodu rychlého získání informací.

Dotazník obsahuje 15 otázek a skládá se ze dvou částí. První část tvoří informativní data týkající se počtu dětí v mateřské škole a jejich pohlaví. Druhá část je zaměřena na otázky týkající se volného času předškolních dětí. K šetření jsme použili otázky, které obsahovaly položky otevřené (nestrukturované), uzavřené (strukturované) i polostrukturované.

Otevřené položky byly použity u otázek číslo 3, 5 a 10. Jedná se o otázky, které nenabízejí žádné odpovědi. Jejich nevýhodou je velké množství získaných dat, které je potřeba zpracovat. Musíme vytvořit vlastní kategorie a k nim přiřazovat příslušné odpovědi.

Uzavřené položky byly použity u otázek číslo 1, 2, 6, 8, 9 a 15. U těchto otázek jsou nabídnuty odpovědi. Jejich výhodou je snadnější vyhodnocování.

Polostrukturované otázky nabízí doplňující položku „jiná odpověď“, kterou mohou respondenti využít v případě, pokud si nevyberou z předem daných odpovědí. Tento typ položek byl použit u otázek číslo 4, 7, 11, 12, 13 a 14.

4.4 Výzkumný soubor a způsob jeho výběru

Výzkumný soubor tvoří děti předškolního věku, tedy děti ve věku tří až sedmi let. Vzhledem k tomu, že děti v tomto věku ještě neumí číst a nejsou tak schopny odpovědět na otázky dotazníku, zkonstruovanému k získání pro nás důležitých informací, požádali jsme tedy o vyplnění jejich zákonné zástupce. Dotazníky byly rozdány rodičům předškolních dětí v mateřské škole v okrese Uherské Hradiště a to v Ostrožské Nové Vsi. Současně byly dotazníky v oběhu mezi rodiči předškolních dětí v Ostrožské Lhotě, kde sice mateřskou školu mají, ale odmítli dotazníky zprostředkovávat, neboť se obávali opakovaného zájmu rodičů o zájmové kroužky, které zde nejsou součástí nabídky volnočasových aktivit pro děti před-

školního věku, ač by si je rodiče velmi přáli. Bohužel však ze strany pedagogů mateřské školy není zájem je v této vesnici realizovat. Způsob výběru výzkumného souboru byl tedy dostupný, zaměřený na rodiče, jejichž děti navštěvují mateřskou školu.

4.5 Technika sběru dat

Dotazníky byly rozdány rodičům dětí, které navštěvují mateřskou školu v okrese Uherské Hradiště. Rodiče jsme uvedli do problematiky a požádali je o objektivní, zcela anonymní vyplnění a následné odevzdání na určeném místě. Celkový počet dotazníků daných do oběhu činil přibližně 170. Návratnost dotazníků byla zhruba 46 procent. Všechny dotazníky byly v tištěné podobě a respondenti je vyplněné vhazovali do zapečetěných krabic a poštovní schránky.

4.6 Metody analýzy dat

Získaná data byla zpracována v programu Excel pomocí popisné statistiky. Konkrétní data jsou pro názornější zobrazení uvedena v tabulkách četnosti a grafech.

5 ANALÝZA VÝZKUMU

Tato část práce je věnována zpracování a interpretaci výsledků získaných prostřednictvím dotazníkového šetření. Pro větší přehlednost jsou data uvedena v grafické podobě.

5.1 Výsledky a interpretace výzkumu

Jednotlivé položky dotazníku:

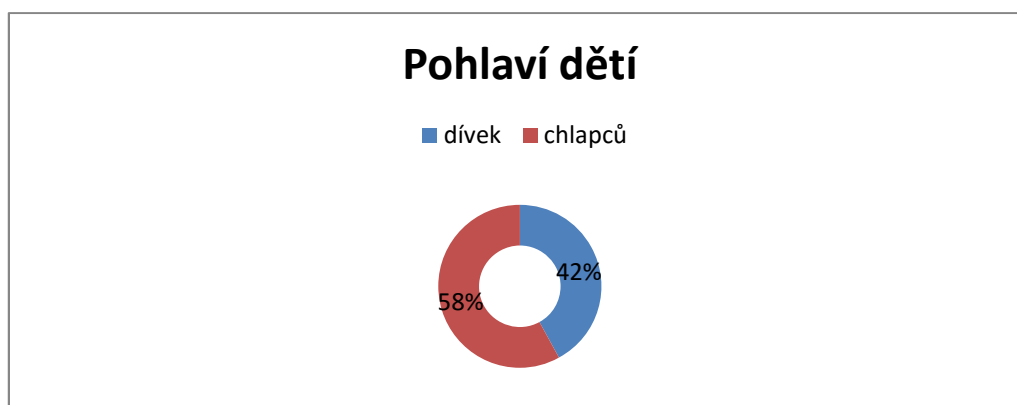
Otázka č. 1 – Kolik dětí máte v mateřské škole?

Tabulka 1 Počet dětí v MŠ

Počet dětí v MŠ	respondenti	procenta
jedno dítě	59	77%
dvě děti	15	19%
tři děti	3	4%
čtyři a více dětí	0	0%
celkem	77	100%

Výzkumný soubor byl nejvíce zastoupen rodinami, které mají v mateřské škole jedno dítě a to z celých 77%. Rodiny, které mají dvě děti v mateřské škole, tvoří 19% dotázaných. Jen 4% zastupovaly rodiny se třemi dětmi. Ani jedna rodina neuvédla, že by měla čtyři a více dětí v mateřské škole, což je v dnešní době docela pochopitelné.

Otázka č. 2 – Jaké je pohlaví Vašeho dítěte?

Obrázek 1 Pohlaví dětí

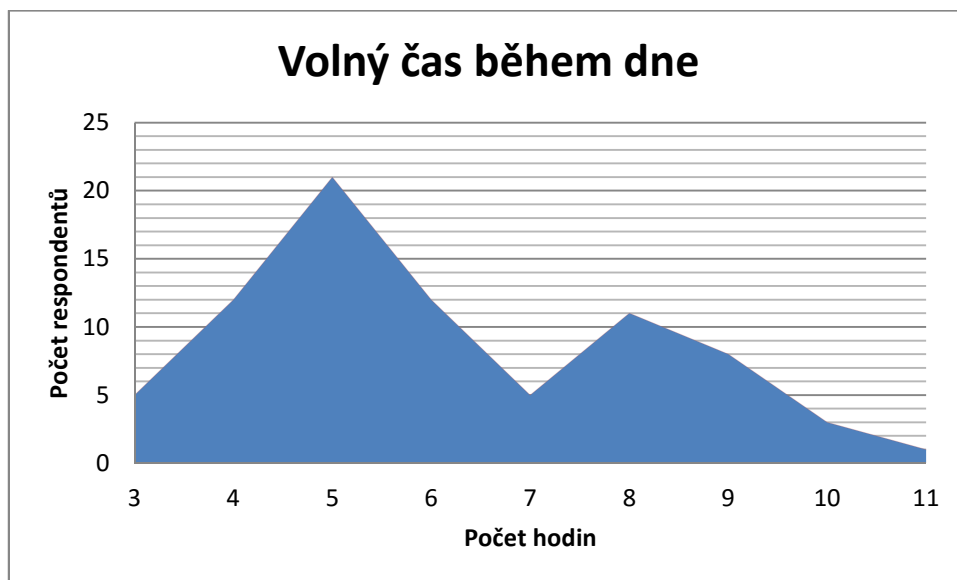

Položka číslo 2, která se dotazovala na pohlaví dětí, nám ukázala, že převažuje počet chlapců v mateřské škole a to v 58%, kdežto dívky ve věku tří až šesti let zauímají jen 42% docházejících do mateřské školy.

Otázka č. 3 – Kolik hodin volného času zbývá dětem během dne?

Tabulka 2 Počet hodin volného času

počet hodin	počet respondentů
3	5
4	12
5	21
6	12
7	5
8	11
9	8
10	3
11	1

Obrázek 2 Volný čas během dne

Jak je patrné z grafu (Obr. 2), rodiče nejčastěji uváděli, že dětem zbývá převážně 5 hodin volného času během dne. Tuto variantu zvolilo celkem 21 dotazovaných. Dále převažovala hodnota 4 a 6 hodin volného času, v obou případech tak odpovědělo 12 rodičů. V případě,

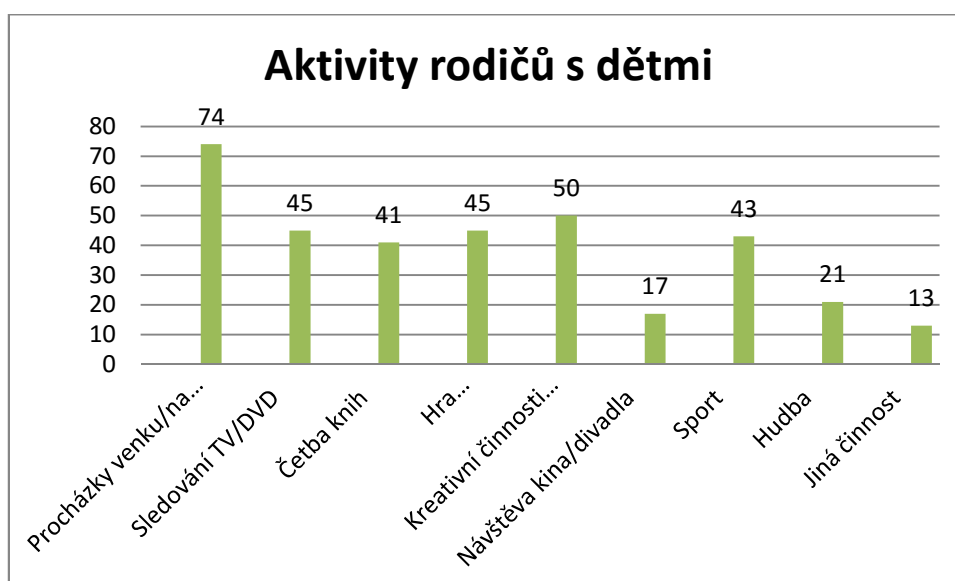
že dítě nespí v mateřské škole, uváděli respondenti velmi často 8-11 hodin, které dítěti zbývají v průběhu dne. Týkalo se to především starších dětí, které již nepocítují potřebu spánku a odpočinku a rodiče si je vyzvedávají z mateřské školy hned po obědě.

Otázka č. 4 – Jak trávíte volný čas se svými dětmi?

Tabulka 3 Aktivity rodičů s dětmi

Aktivity rodičů s dětmi	
Procházky venku/na hřišti/zahradě	74
Sledování TV/DVD	45
Četba knih	41
Hra společenských/deskových her	45
Kreativní činnosti malování/modelování	50
Návštěva kina/divadla	17
Sport	43
Hudba	21
Jiná činnost	13

U této otázky mohli rodiče zvolit i více odpovědí a současně uvést i jinou činnost, která nebyla v nabídce.

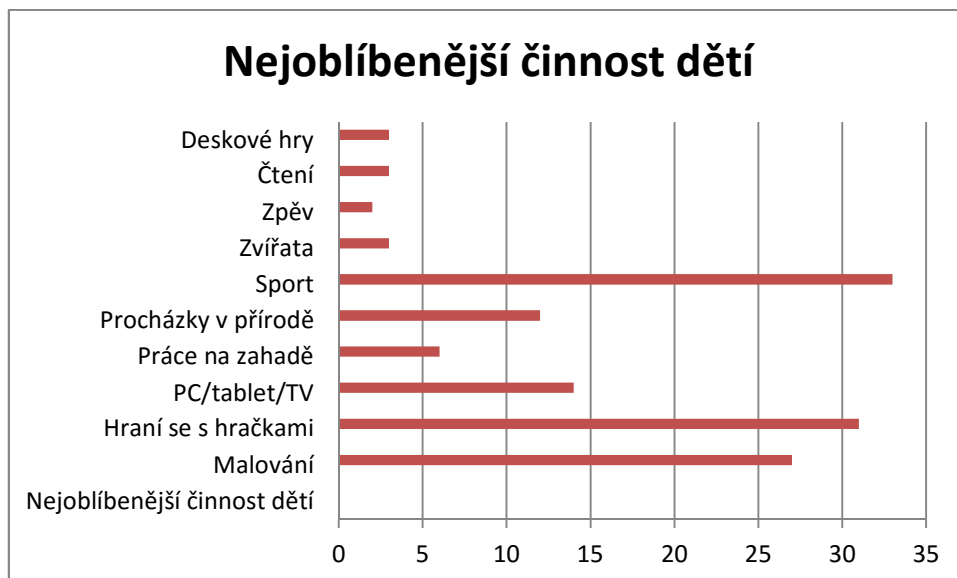
Obrázek 3 Aktivity rodičů s dětmi

Nejčastěji uváděli respondenti, že tráví volný čas se svými dětmi procházkami venku, po-
bytem na zahradě a hřišti. Tuto skutečnost uvedlo 74 respondentů. Druhou nejčastější čin-
ností bylo malování, modelování, kreativní činnosti a to v případě 50 odpovědí. Překvapivě
často také volili hry společenských a deskových her (45 respondentů) a stejný počet zvolil
variantu sledování TV a DVD. Oblíbenou činností je také sportování rodičů s dětmi (43
rodičů) a četba knih (41 respondentů). Hru na hudební nástroj nebo poslech hudby uvedlo
21 respondentů. Nižší je hodnota u návštěvy kina a divadla a to jen v 17 případech, což
může být zapříčiněno nedostupností těchto zařízení v blízkosti místa bydliště. 13 respon-
dentů přidalo svou odpověď v položce „jiná činnost“, kde uváděli aktivity jako hraní
s hračkami, kamarády, tanec, práce na zahradě, aerobik, tenis, cestování, rybaření, turisti-
ka, fotbal, stolní tenis, návštěva rodiny, hra na kytaru nebo učení anglického jazyka.

Otázka č. 5 – Jaká je nejoblíbenější činnost Vašeho dítěte ve volném čase?

Tabulka 4 Nejoblíbenější činnost dětí

Nejoblíbenější činnost dětí	
Malování	27
Hraní se s hračkami	31
PC/tablet/TV	14
Práce na zahradě	6
Procházký v přírodě	12
Sport	33
Zvířata	3
Zpěv	2
Čtení	3
Deskové hry	3

Obrázek 4 Nejoblíbenější činnost dětí

V tomto případě se jednalo o otázku otevřenou, kde respondenti uváděli svoji odpověď. Někteří rodiče uvedli pouze jednu nejoblíbenější činnost svého dítěte, jiní uváděli výčet oblíbených činností. Jako nejoblíbenější činnost uvedlo 33 respondentů sport, kde jmenovali především jízdu na kole, kolečkových bruslích, fotbal, skoky na trampolíně, běh, tenis, aerobik, hokej, plavání, lyžování, tanec. Dále následovalo hraní s hračkami, auty, panenkami, kamarády, skládání z kostek, stavebnic, Lega. Tuto činnost uvedlo 31 respondentů. Jako další velmi oblíbená činnost u dětí připadla na malování, kreslení, tvoření a modelování a to v případě 27 uváděných způsobů trávení volného času. Také sledování televize, hry na počítači a s tabletem se jeví jako oblíbená činnost dětí. Tuto možnost zvolilo 14 respondentů. U šesti odpovědí rodiče uvedli hry a práci na zahradě. Na předposledním místě se děti věnují ve svém volném čase domácím mazlíčkům a jiným zvířatům, čtení knih, skládání puzzle a hře deskových her. Tyto možnosti uváděli u všech jmenovaných činností 3 respondenti. Jako poslední zmiňovaná aktivita byla zpěv a tu zmínili 2 respondenti.

Otázka č. 6 – Navštěvuje Vaše dítě zájmové kroužky?

Tabulka 5 Návštěva zájmových kroužků

Návštěva zájmových kroužků	
ano	55
ne	24

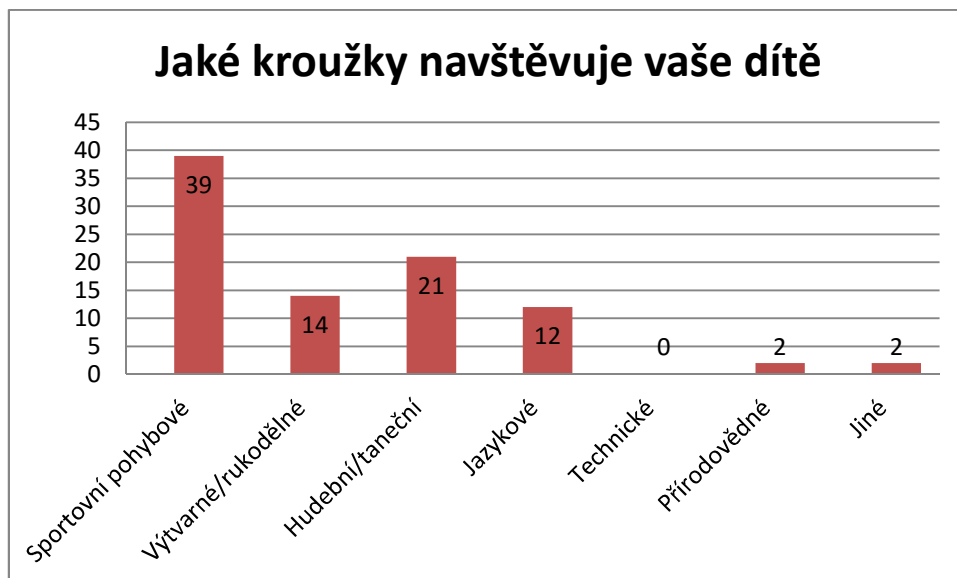
Obrázek 5 Návštěva zájmových kroužků

Na danou položku odpovědělo 55 respondentů kladně, 24 záporně. Ti, kteří odpovídali ne, v mnoha případech doplnili vlastní komentář, že je jejich dítě teprve tříleté, a proto se mu ve volném čase věnují sami, ale až bude dítě o něco starší, určitě zájmový kroužek navštěvovat bude. Našly se však případy, kdy již tříleté děti do nějakého ze zájmových kroužků chodí alespoň jedenkrát týdně.

Otázka č. 7 – Jaké kroužky navštěvuje Vaše dítě?

Tabulka 6 Zájmové kroužky

Jaké kroužky navštěvuje vaše dítě		
Sportovní pohybové		39
Výtvarné/rukodělné		14
Hudební/taneční		21
Jazykové		12
Technické		0
Přírodovědné		2
Jiné		2

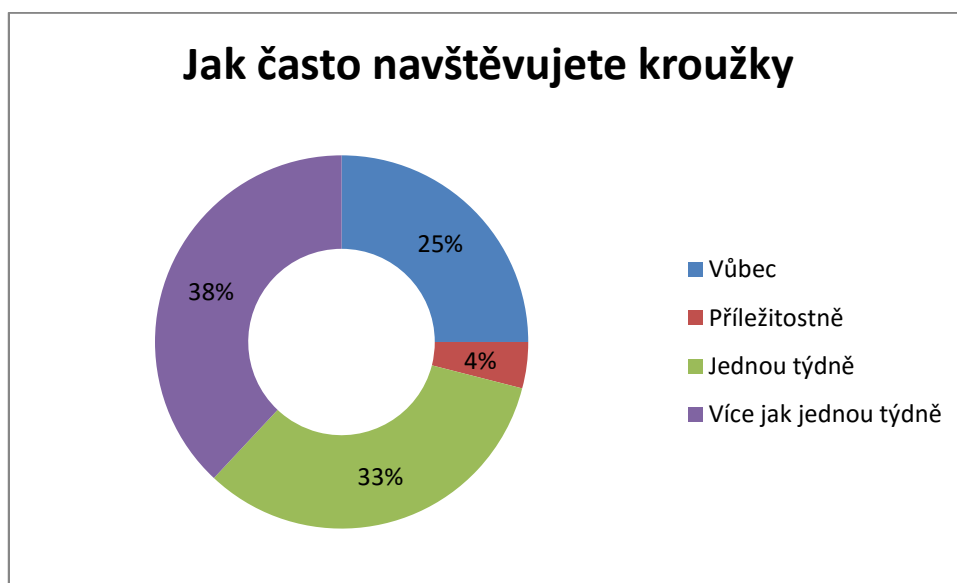
Obrázek 6 Zájmové kroužky

Z nabídky zájmových kroužků byla nejčastěji volena položka sportovní a pohybové kroužky, což pro nás bylo velmi milým zjištěním, neboť v dnešní době, kdy většina domácností oplývá různorodou moderní technologií a děti od nejtělejšího věku ovládají herní konzole a počítače, je docela překvapivé, že je o sport takový zájem. Tuto variantu zvolilo 39 respondentů. Jak vyplývá z grafu (Obr. 6), na druhém místě je největší zájem o kroužky taneční a hudební, což uvedlo 21 rodičů. V našem regionu převažuje zejména folklor, ale některé děti navštěvují také baletní školu a tančí aerobik. Kreativní, tedy výtvarné a rukodělné kroužky navštěvují děti 14 respondentů. Nemalý zájem je také o výuku cizích jazyků, převážně angličtiny. Tuto možnost zvolilo 12 dotazovaných. K našemu překvapení mají jen dva respondenti zájem o přírodovědné kroužky, což je ale pravděpodobně zapříčiněno nedostupností tohoto kroužku v blízkém okolí. To samé předpokládáme u technických kroužků, které neuvedl žádný z dotazovaných. V případě možnosti uvedení jiného zájmového kroužku, uvedli jedni rodiče kroužek deskových her a kroužek malých hasičů.

Otázka č. 8 – Jak často navštěvuje Vaše dítě zájmové kroužky?

Tabulka 7 Návštěvnost kroužků

Jak často navštěvujete kroužky		
Vůbec	25%	19
Příležitostně	4%	3
Jednou týdně	33%	25
Více jak jednou týdně	38%	29

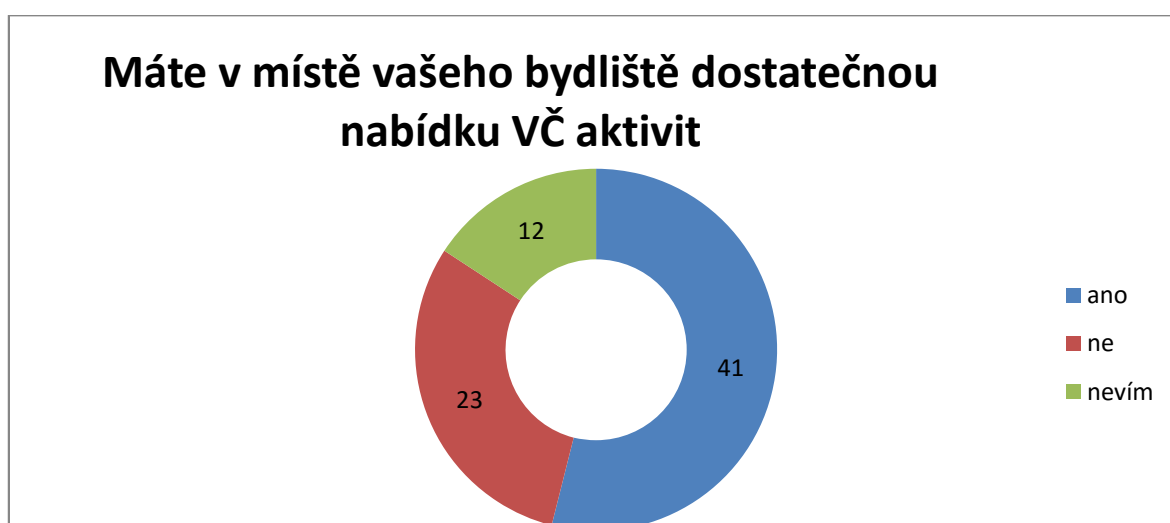
Obrázek 7 Návštěvnost kroužků

Nejpočetnější skupinu respondentů tvořily děti navštěvující zájmové kroužky více jak jednou týdně a to v 29 případech. Jednou týdně uvedlo návštěvnost zájmových kroužků 25 respondentů, jen tři rodiče zvolili odpověď příležitostně a 19 dotazovaných uvedlo, že jejich dítě nenavštěvuje zájmový kroužek vůbec. Tuto možnost uváděli především rodiče tří až čtyřletých dětí, neboť se jim ve volném čase věnují sami a pravděpodobně pro ně ani není příliš velká nabídka zájmových kroužků.

Otázka č. 9 – Máte v místě Vašeho bydliště dostatečnou nabídku volnočasových aktivit/ zájmových kroužků?

Tabulka 8 Dostatek nabídky volnočasových aktivit

Máte v místě vašeho bydliště dostatečnou nabídku VČ aktivit	
ano	41
ne	23
nevím	12

Obrázek 8 Dostatek nabídky volnočasových aktivit

Na otázku, zda si rodiče myslí, že mají dostatečnou nabídku volnočasových aktivit a zájmových kroužků v místě svého bydliště, uvedlo 41 respondentů ano, 23 respondentů ne, a 12, že neví. Ti, jichž se týkala odpověď neví, byli převážně rodiče mladších dětí, kteří ještě nevyhledávají pro své dítě žádný zájmový kroužek, a proto nemají zájem být informovaní o nabídce dostupných aktivit.

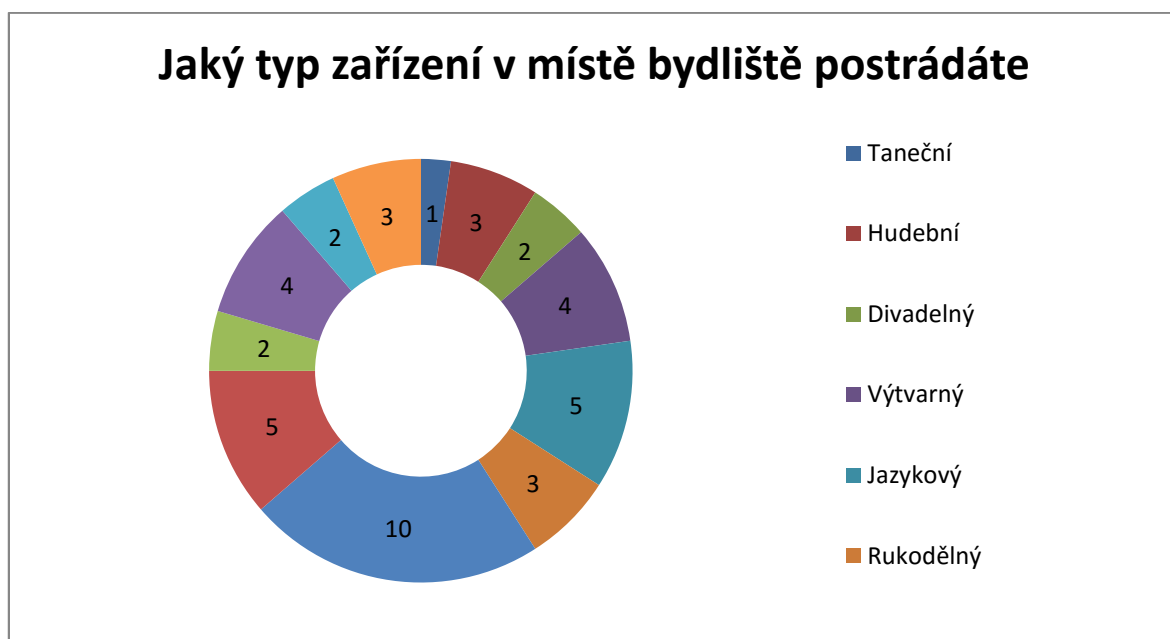

Otázka č. 10 – Jaký typ volnočasového zařízení postrádáte v místě Vašeho bydliště?

Nejčastěji respondenti uváděli, že v místě jejich bydliště postrádají zájmové kroužky zaměřené na sportovní a pohybové aktivity a s tím i spojené prostory pro tyto aktivity, jako jsou zimní stadion, bazén, přírodní koupaliště, dětské multifunkční hřiště. Velký zájem by byl také o jazykové, výtvarné, rukodělné, hudební, divadelní a taneční kroužky. Rodiče by si také přáli možnost sdružování v oddílech Skautu, Junáka nebo Sokola. A v neposlední řadě by byl zájem o zbudování dětského koutku a možnosti cvičení rodičů s dětmi.

Tabulka 9 Chybějící zařízení

Jaký typ zařízení v místě bydliště postrádáte	
Taneční	1
Hudební	3
Divadelní	2
Výtvarný	4
Jazykový	5
Rukodělný	3
Sportovní a pohybový	10
Dětské multifunkční hřiště	5
Zimní stadion	2
Koupaliště a bazén	4
Cvičení rodičů s dětmi	2
Skaut, sokol, junák, dětské koutky	3

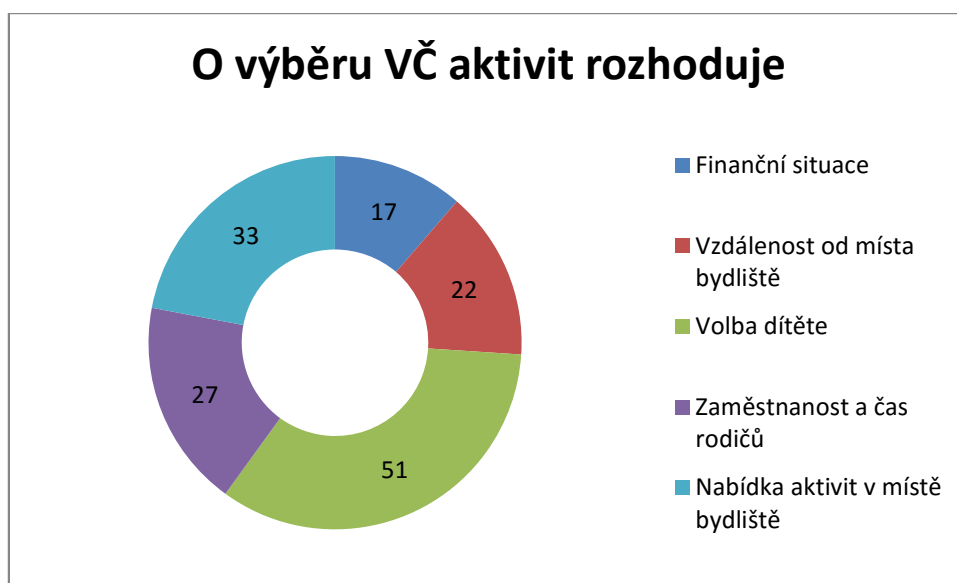

Obrázek 9 Chybějící zařízení

Otázka č. 11 – O výběru volnočasových aktivit rozhoduje?

Tabulka 10 Rozhodování o výběru aktivit

O výběru VČ aktivit rozhoduje	
Finanční situace	17
Vzdálenost od místa bydliště	22
Volba dítěte	51
Zaměstnanost a čas rodičů	27
Nabídka aktivit v místě bydliště	33

Obrázek 10 Rozhodování o výběru aktivit

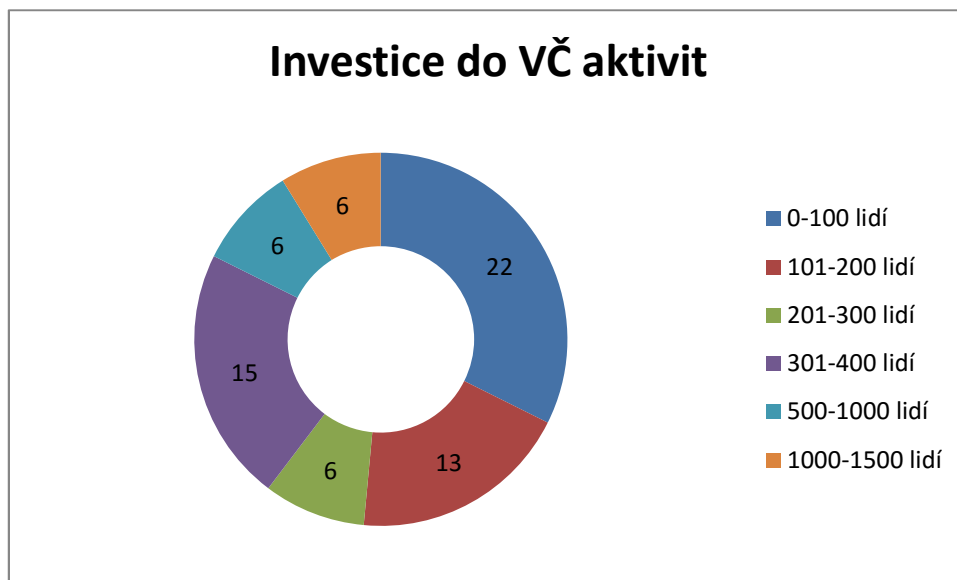
K našemu překvapivému zjištění nerozhoduje o výběru volnočasových aktivit ani tak finanční situace rodičů, ale především volba dítěte, což uvedlo 51 respondentů v případě volby dítěte a 17 respondentů u finanční situace rodiny. Významnou roli při výběru hraje také nabídka volnočasových aktivit v místě bydliště v 33 případech a zaměstnanost a čas rodičů, a to u 27 z dotazovaných. Finanční situace rodiny hrála roli tedy až v poslední řadě. V mnoha případech volili respondenti více nebo i všechny nabízené položky, nikdo však neuvedl žádnou jinou skutečnost, což měli také možnost doplnit.

Otázka č. 12 – Kolik peněz investujete do volnočasových aktivit Vašeho dítěte?

Tabulka 11 Investice do volnočasových aktivit

Investice do VČ aktivit	
0-100 lidí	22
101-200 lidí	13
201-300 lidí	6
301-400 lidí	15
500-1000 lidí	6
1000-1500 lidí	6

Nejvíce respondentů (22) uvádí, že investuje do volnočasových aktivit svých dětí 0 – 100 korun za měsíc, což představují hlavně rodiny, které své děti neposílají do žádných zájmových kroužků. 301 – 400 korun měsíčně investuje 15 dotazovaných, částku 201 – 300 korun uvedlo 13 respondentů a po šesti uživateli uvedlo částku mezi 500 – 1000 korun a v rozmezí 1000 – 1500 korun za měsíc.

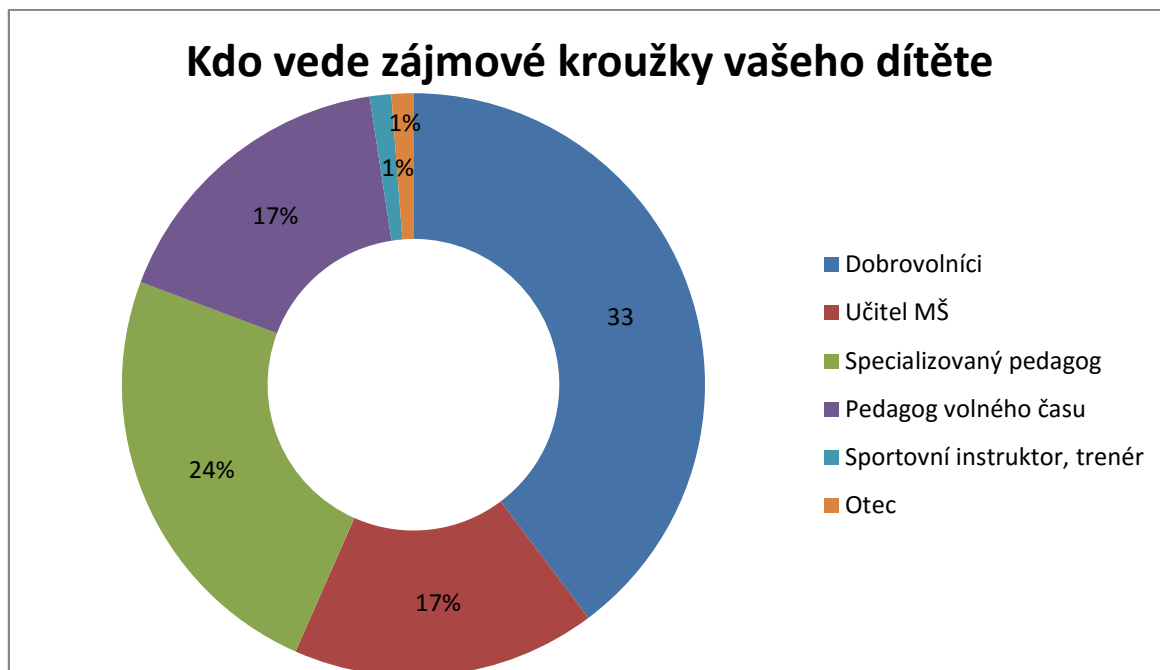
Obrázek 11 Investice do volnočasových aktivit

Otázka č. 13 – Kdo vede zájmové kroužky Vašeho dítěte?

Tabulka 12 Vedoucí zájmového kroužku

Kdo vede zájmové kroužky vašeho dítěte	
Dobrovolníci	33
Učitel MŠ	14
Specializovaný pedagog	20
Pedagog volného času	14
Sportovní instruktor, trenér	1
Otec	1

U položky „Kdo vede zájmové kroužky Vašeho dítěte?“ uváděla většina respondentů (33) možnost dobrovolníci. Specializovaný pedagog byl uváděn ve 20 případech a dále se umístili učitel mateřské školy a pedagog volného času se 14 volbami. U možnosti, kde mohli respondenti doplnit jinou osobu, která vede zájmové kroužky jejich dětí, byl uveden sportovní instruktor, trenér a otec. Otázkou však zůstává, jestli jsou rodiče informováni o tom, jakého vzdělání dosáhl člověk, který vede zájmové kroužky a jestli tedy odpovídali objektivně. Na druhou stranu je fakt, že v tak malých vesnicích, ve kterých byl výzkum prováděn, je velká pravděpodobnost, že většinu zájmových kroužků vedou převážně dobrovolníci, neboť se snaží dětem předávat lidové tradice a vesnickou kulturu formou folkloru, a proto je zapotřebí znalost místních tradic a hlavně chuť předávat je dál, i když za svou práci nebudou patřičně finančně ohodnoceni.

Obrázek 12 Vedoucí zájmového kroužku

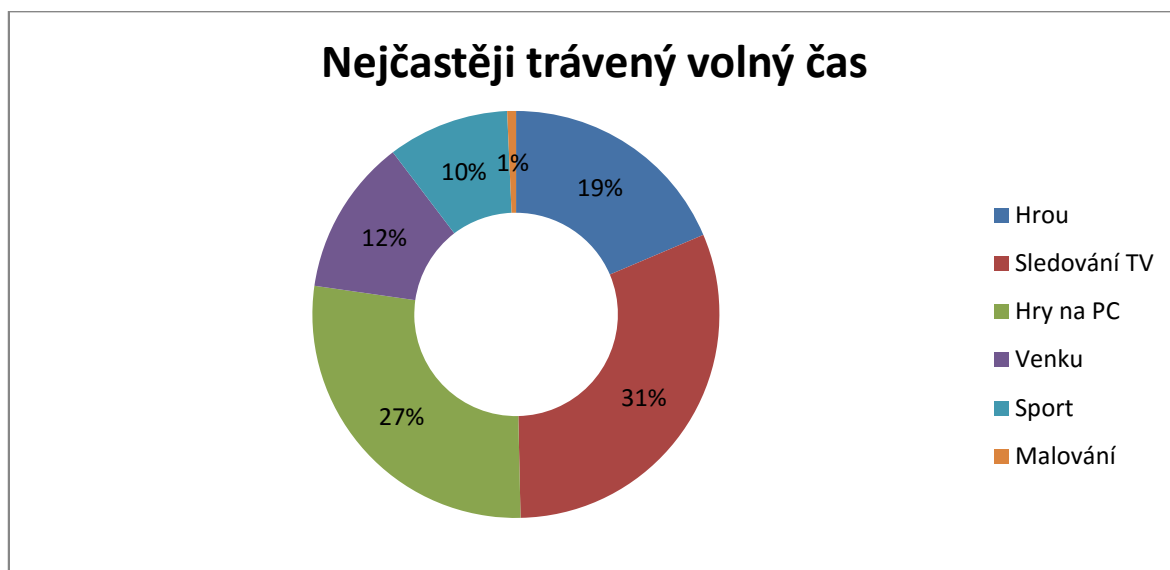
Otázka č. 14 – Jak dle Vašeho názoru tráví děti předškolního věku volný čas v současné době nejčastěji?

Tabulka 13 Nejčastěji trávený volný čas

Nejčastěji trávený volný čas	
Hrou	27
Sledování TV	45
Hry na PC	40
Venku	18
Sport	14
Malování	1

Většina respondentů (45) vypovídá, že děti tráví svůj volný čas nejčastěji převážně sledováním televize, což se nám naštěstí a k velké radosti díky dotazníkovému šetření nepotvrdilo. Dále uváděli, že nejspíš tráví spousta dětí čas hrami na počítačích, což uvedlo 40 respondentů. Hra, ač je považována za nejběžnější činnost předškolního dítěte, byla uváděna jen 27 respondenty. Pobyt venku, který v dotazníkovém šetření převažoval, jako velmi oblíbená činnost rodičů s dětmi, uvedlo 18 respondentů, podobně jako sport, který považuje za nejčastější činnost dětí jen 14 dotazovaných. V kolonce „jiné (uved'te)“ bylo uvedeno

i malování a to kupodivu jen jedním respondentem, což bylo překvapující z hlediska toho, jak často rodiče uváděli malování mezi oblíbené činnosti svých dětí.

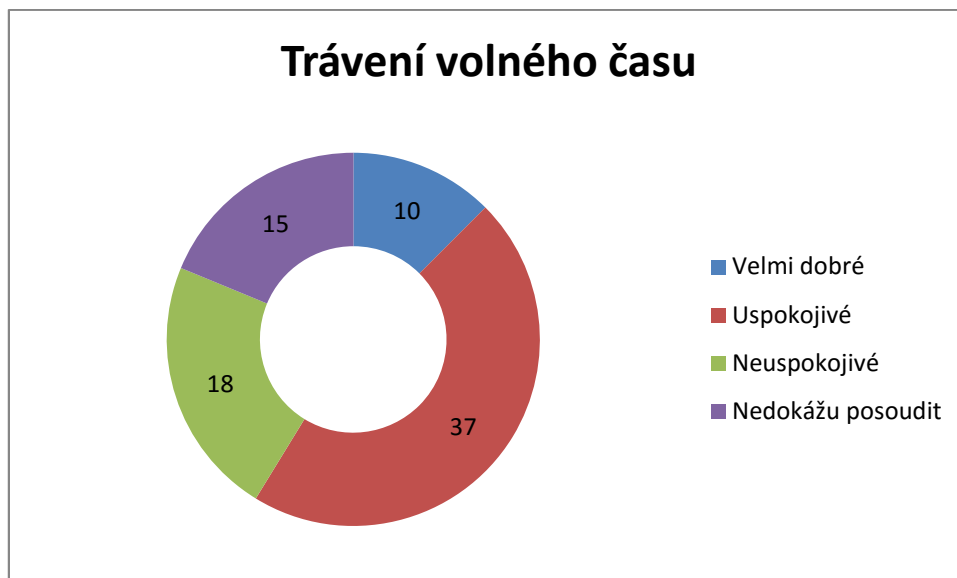
Obrázek 13 Nejčastěji trávený volný čas

Otázka č. 15 – Trávení volného času dětí předškolního věku je?

Tabulka 14 Trávení volného času obecně

Trávení volného času	
Velmi dobré	10
Uspokojivé	37
Neuspokojivé	18
Nedokážu posoudit	15

U položky obecného posuzování trávení volného času dětmi předškolního věku převažovala možnost odpovědi uspokojivě a to u 37 respondentů. Jako neuspokojivé trávení volného času bylo uvedeno u 18 respondentů, v deseti případech je rodiče považovali za velmi dobré a 15 respondentů uvedlo, že nedokáže posoudit. To většinou s dovětkem, že neví, jak tráví volný čas ostatní děti, že dokážou posoudit jen své vlastní.

Obrázek 14 Trávení volného času obecně

5.2 Interpretace dat

Tématem bakalářské práce je volný čas dětí předškolního věku v kontextu sociální pedagogiky. Definováním a charakteristikou období předškolního věku v první kapitole jsme se dozvěděli o specifikách vývoje a dovedností dětí tohoto věku, což je pro nás důležité především při plánování činností sociálního pedagoga pro předškolní děti, které by se měly odvíjet právě na základě znalostí těchto specifik. Jak jsme však díky výzkumu zjistili, sociální pedagog se ve volném čase dětí předškolního věku uplatňuje velmi málo, alespoň v menších vesnicích v okrese Uherského Hradiště, kde byl výzkum realizován. Ve druhé kapitole jsme se zabývali definicemi a pojetím volného času, organizacím a zařízením, které nabízí aktivní organizovaný způsob využívání volného času předškolními dětmi. Z výzkumného šetření vyplynulo, že námi zmiňované instituce a zájmové kroužky se těší velké oblibě, i když nejsou mnohé z nich v místě bydliště dotazovaných respondentů a jsou nuceni své děti dovážet. Poslední kapitolu teoretické části jsme věnovali osobnosti sociálního pedagoga a možnostem jeho uplatnění ve volném čase dětí předškolního věku.

5.2.1 Výzkumná otázka číslo 1

Jak tráví volný čas rodiče s dětmi předškolního věku?

Děti předškolního věku tráví s rodiči poměrně velkou část dne a volného času. Vzhledem k tomu, že většina dětí v předškolním období navštěvuje mateřskou školu, kde se seznámí a naváží přátelství se svými vrstevníky, tráví svůj volný čas také setkáváním se s nimi i ve volném čase. Spousta dětí v tomto věku navštěvuje zájmové kroužky, avšak největší díl trávení volného času připadá právě rodině. Díky dotazníkovému šetření jsme zjistili, že většina rodičů s dětmi tráví svůj volný čas převážně pobytem venku, procházkami, na hřišti a na zahradě. Rozhodujícím kritériem pro způsob trávení volného času se stává pro většinu respondentů počasí. Z možností uvedených v dotazníku rodiče volili nejčastěji právě pobyt venku a sportovní aktivity v případě pěkného počasí. Prostřednictvím položky „jiná činnost“ byly často zmiňovány odpovědi typu práce a kutění na zahradě, turistika, cestování, rybaření, fotbal, tenis, jízda na kole, kolečkových bruslích, koloběžkách, hry s míčem a skákání na trampolíně. Za špatného počasí tráví rodiče s předškolními dětmi volný čas převážně kreativními činnostmi, malováním, kreslením, modelováním, tvořením, ale také hraním deskových a společenských her, což bylo příjemným zjištěním, neboť jsme se obávali, že budou respondenti uvádět častěji položku sledování televize a DVD. Často vyhledávanou aktivitou v prostředí domova je i četba knih, hra na hudební nástroj, hry s hračkami a stavebnicemi. Jako nejméně vyhledávanou činnost uváděli respondenti návštěvu kina a divadla, což může být ovlivněno nedostupností těchto zařízení v místě bydliště či blízkém okolí.

5.2.2 Výzkumná otázka číslo 2

Jaké zájmové kroužky navštěvují předškolní děti nejčastěji?

Zájmové kroužky jsou velmi vyhledávanou aktivitou, kterou vítají jak děti, tak rodiče. V dotazníkovém šetření uvedlo 55 respondentů z celkových 78, že jejich dítě navštěvuje alespoň jeden zájmový kroužek a to jedenkrát ale i více jak jednou týdně. Nejoblíbenějšími zájmovými kroužky předškolních dětí jsou kroužky sportovní a pohybové. Bude tomu tak zřejmě kvůli tomu, že děti jsou v tomto věku velmi aktivní a překypující energií. Sportovní kroužky se v tomto případě jeví jako ideální řešení. Děti se v nich naučí nejrůznějším dru-

hům sportů, kladnému vztahu ke sportu, ale hlavně mají pozitivní vliv v prevenci obezity a nadváhy, což je v dnešní době velmi rozšířený problém.

Další oblíbenou zájmovou činností jsou kroužky hudební a taneční. Jedná se především o kroužky zaměřené na zpěv a tanec lidových písní, tedy kroužky folklorní, což v našem regionu převažuje, některé holčičky však dávají přednost uměleckému tanci jako je balet. Některé děti navštěvují hudební školy, kde se zábavnou formou učí základy hudební nauky a hru na jednoduchý hudební nástroj.

Mezi vyhledávané zájmové činnosti patří i výtvarné a rukodělné kroužky. Jak vyplynulo z dotazníkového šetření, malování, kreslení, modelování a různé formy tvoření, patří k nejoblíbenějším činnostem dětí předškolního věku.

Výuka cizích jazyků, převážně angličtiny, probíhá v dnešní době již od nejútlejšího věku. Není proto divu, že i tento kroužek volili rodiče jako jeden z oblíbených. Názory na výuku jazyků v předškolním věku se však různí. Lidé zabývající se výukou cizích jazyků od raného věku se shodují na tom, že malé dítě se snadněji učí. Na druhou stranu odporují odborníci i pedagogové, že dítě v tomto věku neumí mnohdy pořádně mluvit ani česky a proto by nemělo být zatěžováno studiem dalšího jazyka. Z vlastní zkušenosti ale vím, že kroužek anglického jazyka je dětmi velmi oblíbený a vyhledávaný a jsou v něm velmi šikovné.

V minimálním počtu jsou vyhledávány kroužky přírodovědné, ten uvedli jen dva respondenti a na posledním místě skončil kroužek technický, který nezvolil ani jeden z dotazovaných. Mezi jiné kroužky, které navštěvují děti předškolního věku, uváděli rodiče kroužek malých hasičů a deskových her.

5.2.3 Výzkumná otázka číslo 3

Jakou roli hraje při výběru volnočasových aktivit dětí předškolního věku ekonomická situace rodičů?

Z dotazníkového šetření vyplynulo, že ekonomická situace rodičů nehraje při výběru volnočasových aktivit dětí předškolního věku příliš velkou roli. Rozhodujícím kritériem byla především nabídka zájmových aktivit v místě bydliště, volba zájmového kroužku dítětem, zaměstnanost a čas rodičů a vzdálenost dostupných kroužků od místa bydliště. Finanční situace rozhodovala až v poslední řadě. Rodiče, jejichž děti nenavštěvují prozatím žádný zájmový kroužek, mají výdaje na volnočasové aktivity pohybující se v rozmezí 0-100 korun za měsíc. Tuto variantu volili převážně rodiče, kteří uváděli, že tráví volný čas nejčas-

těji procházkami v přírodě a pobytem venku. V mnoha případech se tato odpověď týkala rodičů s tříletými dětmi, kteří se ve svém volném čase chtěli dětem věnovat sami. Většina dotázaných rodičů však uváděla, že investice do volnočasových aktivit jejich dětí se pohybuje od 300 do 400 korun. Šest respondentů uvedlo, že investují do zájmových aktivit 500-1000 korun a dalších šest rodičů uvedlo částku 1000-1500 korun za měsíc.

5.2.4 Výzkumná otázka číslo 4

Jak jsou rodiče předškolních dětí spokojeni s nabídkou volnočasových aktivit?

Většina rodičů odpovídala na otázku, jestli mají dostatečnou nabídku volnočasových aktivit a zájmových kroužků v místě jejich bydliště kladně. Z toho vyplývá, že spokojeni víceméně jsou. 23 respondentů uvedlo, že nemají dostatek a 12 odpovědělo, že neví. Dalším šetřením jsme však zjistili, že postrádají zájmové kroužky typu hudební, taneční, výtvarný, jazykový, rukodělný, sportovní a pohybový, dále dětské multifunkční hřiště, koupaliště, bazén, zimní stadion, dětské koutky, zařízení typu skaut, junák, sokol. Prostory pro sportovní vyžití vyhledávali hlavně rodiče, kteří neposílají své děti do zájmových kroužků, ale mají zájem trávit volný čas se svými dětmi aktivně, jen k tomu nemají dostatek příležitostí a hlavně sportoviště k tomu určená. Z šetření také vyplynulo, že ani maminky na mateřské dovolené a dětmi ve věku kolem tří let nemají možnost se scházet a dopřát dětem pobyt se svými vrstevníky na čerstvém vzduchu, protože pro tak malé děti nemají uzpůsobené herní plochy. Odpověď nevími volili rodiče nejmladších předškoláků, kteří se o zájmové kroužky nezajímali z důvodu nízkého věku svého dítěte, a protože se chtějí svým dětem věnovat sami a děti dát do zájmového kroužku až budou trochu starší.

5.3 Doporučení pro praktické využití

Vzhledem k tomu, že byl výzkum realizován na malém výzkumném vzorku, který není reprezentativní, nemůže být ani výsledek této bakalářské práce příliš přínosný pro praktické využití. Námi zjištěná data však poukazují na fakt, že se ve volném čase předškolních dětí téměř neuplatňuje sociální pedagog, alespoň v okrese Uherské Hradiště, proto jsme se rozhodli zhotovit demonstrační příručku, se kterou by mohl pracovat sociální pedagog v praxi při vedení zájmové činnosti dětí předškolního věku. Tato příručka bude zaměřena na všestranný rozvoj předškolních dětí s ohledem na individuální zvláštnosti vývoje a rozvoje charakteristické pro toto období lidského věku. Zajímavá se nám jeví především poly-

technická výchova, která není příliš v mateřských školách rozvíjena, proto by mohla být poutavá a zároveň užitečná pro rozvoj dítěte alespoň ve volném čase formou zájmového kroužku vedeném pedagogem volného času, tedy sociálního pedagoga.

Předškolní kroužek polytechniky:

Polytechnická výchova rozvíjí především technické myšlení a dovednosti, ale také vědecké bádání, předmatematické představy, praktické tvoření, jemnou motoriku, estetické vnímání a mnoho dalšího. Tyto činnosti je možné rozvíjet a realizovat v dílně, ateliéru, domácnosti, v přírodě, pomocí kostek, pokusů a objevů, vody a písku, manipulačními hrami.

Cíle polytechnického kroužku:

- Nacházet rovnováhu v technickém světě a porozumět tomuto světu
- Rozumět vlivu techniky na přírodní a společenské prostředí
- Kriticky přemýšlet, orientovat se v technických informacích, posuzovat fakta z různého úhlu pohledu
- Všestranný rozvoj dítěte

Realizace:

Každá hodina se skládá z různých činností, které jsou vzájemně propojeny ústředním tématem. Na začátku tedy přečteme motivační příběh, od kterého se budou dané činnosti a úkoly odvíjet, ale co je pro nás nejdůležitější, musíme si vždy stanovit cíl, kterého chceme dosáhnout a podle něhož zaměříme aktivity.

Ukázka tematického bloku s názvem Recyklace papíru:

Motivace: Maňásek Poly jel s rodiči na výlet. Cestou uviděl kamiony naložené mohutnými kmeny stromů. Poly byl zvědavý a ptal se, kam je vezou. Dozvěděl se, že směřují na pilu, kde je opracují a vyrobí z nich desky, které poputují do továren, kde z nich lidé vyrobí různé předměty.

Prostor pro odpovědi dětí: Co se vyrábí ze dřeva?

Maňásek Poly poučí děti, že dřevo ze stromů se používá i na výrobu papíru, a pokud se s ním nešetří a zbytečně plýtvá, musí se kácet mnoho stromů, které budou chybět přírodě. Maňásek Poly nás dnes naučí, jak si vyrobit papír ze starého nepotřebného papíru.

Než začneme pracovat, vybavíme si písně, ve kterých se zpívá o dřevě nebo papíru, a ty si můžeme při práci zopakovat.

Dílčí cíle:

- Získání povědomí o tom, že změny způsobené lidskou činností mohou prostředí chránit a zlepšovat, ale také poškodit a ničit
- Zdokonalování dovedností v oblasti jemné motoriky – koordinace ruky a oka
- Vytváření základů pro práci s informacemi
- Rozvoj kooperativních dovedností
- Rozvoj tvořivého sebevyjádření

Výstupy:

- Soustředit se na motivační text, aktivně odpovídat na kladené otázky
- Koordinovat práci ruky a oka, vytrhávat kousky papíru
- Udržovat čistotu a pořádek pracovního místa
- Plnit činnosti podle instrukcí
- Spolupracovat s ostatními
- Používat jednoduché nástroje a pomůcky
- Uvědomovat si, že svým chováním ovlivňuje životní prostředí
- Realizovat se při výtvarných a pracovních činnostech

Pomůcky:

- Novinový papír, nádoba na vodu, mixer, rám se sítím, váleček, formičky na vykrajování, karton, nůžky, lepidlo, barvy

Závěr: V závěru hodiny by bylo vhodné shrnout, co jsme se dnes dozvěděli a naučili a zařadit hru, u které by se děti odreagovaly po práci. Aby se nám to shodovalo tematicky, zařadíme hru s využitím papíru nebo dřeva, v našem případě papíru.

Hra na prasečí ocásky: Každé dítě si z novinového papíru vytvoří trháním co nejdelší ocásek, který si následně připevní ke kalhotám. Ten kdo má nejdelší ocásek, honí ostatní děti a snaží se jim přišlápnout jejich ocásek. Komu na něj šlápne, buď vypadne ze hry, nebo se stává honičem.

Následuje relaxace a seznámení s plánem na příští hodinu.

ZÁVĚR

Volný čas dětí předškolního věku je velmi významnou oblastí života každého jedince. V tomto věku se především utváří a ukotvuje v povědomí dětí zjištění, jaké mají možnosti trávit svůj volný čas a mají-li vhodné základy od útlého dětství, je nanejvýš pravděpodobné, že z nich budou vycházet i v pozdějším věku. Díky zájmovým kroužkům mohou zjistit, v čem jsou dobré, na které činnosti talentované, čemu by se mohly v budoucnu nadále věnovat. Záleží však především na rodičích a jejich přístupu k volnému času. Někteří rodiče nepovažují za vhodné umísťovat děti předškolního věku do volnočasových zařízení, věnují se jim raději sami, jiní rodiče naopak posílají své děti do mnoha zájmových kroužků i několikrát týdně, převážně z důvodu pracovního vytížení a nedostatku času se svým dítětem ve volném čase věnovat. Ani jedna alternativa mi však nepřipadá vhodná, neboť dítě, které navštěvuje alespoň nějaký zájmový kroužek, má možnost setkávat se s vrstevníky a porovnávat své schopnosti, což je důležité především z hlediska socializace dítěte. Přetěžování dítěte docházením nebo dojížděním do mnoha zájmových kroužků, může být pro dítě stresující a přetěžovat jej jak fyzicky tak psychicky, nehledě na to, že nemají dostatek prostoru užívat si lásky rodičů a společně trávených chvil.

V teoretické části této bakalářské práce jsme se seznámili s charakteristikou a zvláštnostmi dítěte předškolního věku, vymezili si pojem volný čas a možnosti jeho trávení v období předškolního věku, ale také jsme se zaměřili na osobnost sociálního pedagoga a možnosti jeho uplatnění ve volném čase právě předškolních dětí.

Praktická část byla zaměřena na výzkum, který nám měl pomoci zjistit, jak tráví děti předškolního věku volný čas, zda navštěvují zájmové kroužky, popřípadě jaké a kolikrát týdně, jestli jsou rodiče spokojeni s nabídkou volnočasových aktivit v místě svého bydliště, kolik investují do zájmových aktivit svých dětí a v neposlední řadě, co rozhoduje o výběru volnočasových aktivit. Dále nás zajímalo, jestli se v oblasti volnočasových aktivit uplatňuje sociální pedagog.

Z výsledků dotazníkového šetření vyplynulo, že většina předškolních dětí navštěvuje nějaký zájmový kroužek, mnohdy i několik a to více jak jednou týdně. To svědčí i o dostatečné nabídce zájmových kroužků a volnočasových aktivit pro děti předškolního věku, i když mnohé z nich rodiče postrádají. Velkým překvapením bylo zjištění, že o výběru volnočasových aktivit téměř vůbec nerozhoduje finanční situace rodiny, ale především volba dítěte. Překvapující také bylo, že většinu zájmových kroužků vedou dobrovolníci a jen v malé

míře je uplatněn sociální pedagog. Nejsm si zcela jista, zda tomu tak je kvůli tomu, že výzkum byl prováděn v malých vesnicích a výsledky šetření nebyly porovnány s výzkumem ve větším městě nebo jestli je u nás na Uherskohradištsku nedostatek sociálních pedagogů a tedy i pedagogů volného času.

Závěrem bych jen chtěla dodat, že volný čas hraje velmi významnou roli v životě každého z nás a neměl by být podceňován.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

ALLEN, K a Lynn R MAROTZ. *Přehled vývoje dítěte: od prenatalního období do 8 let*. Vyd. 2. Překlad Petra Vlčková. Praha: Portál, 2002. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-7367-055-0.

BACUS-LINDROTH, Anne. *Vaše dítě ve věku od 3 do 6 let*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-80-7367-563-9.

BAKOŠOVÁ, Zlatica. *Sociálny pedagóg a jeho kompetencie*. Bratislava: Univerzita Komenského Bratislava, 2006.

HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času: Současné trendy*. 1. vydání. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-473-1.

HAVRDOVÁ, Zuzana. *Kompetence v praxi sociální práce: metodická příručka pro učitele a supervizory v sociální práci*. Praha: Osmium, 1999. ISBN 80-902081-8-5.

HELUS, Z. *Dítě v osobnostním pojetí*. Praha: Portál, 2005. ISBN 978-80-7367-628-5.

HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004, 176 s. ISBN 80-717-8927-5.

HOSKOVCOVÁ, Simona. *Psychická odolnost předškolního dítěte*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1424-8.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 265 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1369-4.

KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. 1.vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.

LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 4. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006. ISBN 80-247-1284-9.

MERTIN, V., GILERNOVÁ, I.: *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. Praha: Portál, 2003. ISBN 978-80-73667-627-8.

NĚMEC, Jiří. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času: pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido, 2002. ISBN 80-7315-012-3.

NĚMEC, Jiří. *S hrou na cestě za tvořivostí: poznámky k rozvoji tvořivosti žáků*. Brno: Paido, 2004. ISBN 80-7315-014-X.

PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: Teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. 1. Vydání. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-711-6.

PRŮCHA, Jan. WALTEROVÁ, Eliška. MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník, 4. aktualizované vydání*. 5.vyd., Praha: Portál, 2008, 322 s., ISBN 978-80-7367-416-

8

ROZSYPALOVÁ, H. *Osobnostní profil studentů vysokých škol pomáhajících profesí*. Bakalářská práce. Olomouc: Univerzita Palackého, 2009.

SPOUSTA, Vladimír aj. *Kapitoly z pedagogiky volného času*. 1. vydání. Masarykova univerzita v Brně. ISBN 80-210-1274-9.

SPOUSTA, Vladimír. *Metody a formy výchovy ve volném čase*. 1. vydání. Masarykova univerzita v Brně, 1996. ISBN 80-210-1275-7.

SPOUSTA, Vladimír. *Teoretické základy výchovy ve volném čase: Úvod do studia pedagogiky volného času*. 1. vydání. Brno, 1994. ISBN 80-210-1007-X.

SPOUSTA, Vladimír. *Vádemekum autora odborné a vědecké práce humanitního a sociálního zaměření*. Brno: CERM, 2009. ISBN 978-80-7204-617-1.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I*. 1. vyd. Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.

VESELÁ, Jana. *Kapitoly ze sociální pedagogiky*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2006. 210 s. ISBN 80-7194-864-0.

ZÁKONY:

Česko. Sbírka zákonů č. 74 ze dne 9. února 2005 o zájmovém vzdělávání. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2005, Částka 20. ISSN 1211-1244.

Česko. Sbírka zákonů č. 71 ze dne 9. února 2005 o základním uměleckém vzdělávání, In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2005, Částka 20. ISSN 1211-1244.

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1	Pohlaví dětí.....	40
Obrázek 2	Volný čas během dne	41
Obrázek 3	Aktivity rodičů s dětmi.....	42
Obrázek 4	Nejoblíbenější činnost dětí.....	44
Obrázek 5	Návštěva zájmových kroužků	45
Obrázek 6	Zájmové kroužky	46
Obrázek 7	Návštěvnost kroužků.....	47
Obrázek 8	Dostatek nabídky volnočasových aktivit	48
Obrázek 9	Chybějící zařízení.....	49
Obrázek 10	Rozhodování o výběru aktivit	50
Obrázek 11	Investice do volnočasových aktivit	51
Obrázek 12	Vedoucí zájmového kroužku.....	53
Obrázek 13	Nejčastěji trávený volný čas.....	54
Obrázek 14	Trávení volného času obecně	55

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1	Počet dětí v MŠ	40
Tabulka 2	Počet hodin volného času.....	41
Tabulka 3	Aktivity rodičů s dětmi.....	42
Tabulka 4	Nejoblíbenější činnost dětí.....	43
Tabulka 5	Návštěva zájmových kroužků	44
Tabulka 6	Zájmové kroužky	45
Tabulka 7	Návštěvnost kroužků.....	47
Tabulka 8	Dostatek nabídky volnočasových aktivit	48
Tabulka 9	Chybějící zařízení.....	49
Tabulka 10	Rozhodování o výběru aktivit	50
Tabulka 11	Investice do volnočasových aktivit	51
Tabulka 12	Vedoucí zájmového kroužku.....	52
Tabulka 13	Nejčastěji trávený volný čas.....	53
Tabulka 14	Trávení volného času obecně	54

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Dotazník

Vážení rodiče,

prosím Vás o vyplnění krátkého dotazníku na téma „ Volný čas dětí předškolního věku v kontextu sociální pedagogiky“. Jsem studentkou 3. ročníku oboru Sociální pedagogika na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně a Vaše odpovědi by mi moc pomohly ke zpracování praktické části mé bakalářské práce. Dotazník je zcela anonymní a informace budou použity pouze ke zpracování této práce. Předem děkuji za Váš čas.

S pozdravem Pavlína Uherková

1. Kolik dětí máte v mateřské škole?
  - a) Jedno dítě
  - b) Dvě děti
  - c) Tři děti
  - d) Čtyři a více dětí

2. Jaké je pohlaví Vašeho dítěte?
  - a) Dívka
  - b) Chlapec

3. Kolik hodin volného času zbývá dětem během dne? (Od celkového počtu 24 hodin odečtete čas strávený v MŠ a čas na spánek dítěte. Uveďte, kolik hodin zbývá).
.....

4. Jak trávíte volný čas se svými dětmi? (zakroužkujte i více odpovědí) :
  - a) Procházky venku/ na hřišti/ na zahradě
  - b) Sledování TV/ DVD
  - c) Četba knih
  - d) Hra společenských/ deskových her
  - e) Kreativní činnosti/ malování, modelování
  - f) Návštěva kina, divadla
  - g) Sport
  - h) Hudba (hra na hudební nástroj, poslech)
  - i) Jiná činnost (uveďte):.....

5. Jaká je nejoblíbenější činnost Vašeho dítěte ve volném čase?
Odpověď:.....

6. Navštěvuje Vaše dítě zájmové kroužky?
  - a) Ano
  - b) Ne

7. Pokud ano, jaké kroužky navštěvuje Vaše dítě?
- a) Sportovní/ pohybové
  - b) Výtvarné/ rukodělné
  - c) Hudební/ taneční
  - d) Jazykové
  - e) Technické
  - f) Přírodovědné
  - g) Jiné (uved'te): .....
8. Jak často navštěvuje Vaše dítě zájmové kroužky?
- a) Vůbec
  - b) Příležitostně
  - c) Jednou týdně
  - d) Více jak jednou týdně
9. Máte v místě Vašeho bydliště dostatečnou nabídku volnočasových aktivit/ zájmových kroužků?
- a) Ano
  - b) Ne
  - c) Nevím
10. Jaký typ volnočasového zařízení postrádáte v místě Vašeho bydliště?
Uved'te:.....
11. O výběru volnočasových aktivit rozhoduje:
- a) Finanční situace
  - b) Vzdálenost od místa bydliště
  - c) Volba dítěte
  - d) Zaměstnanost a čas rodičů
  - e) Nabídka aktivit v místě bydliště
  - f) Jiné (uved'te):.....
12. Kolik peněz investujete do volnočasových aktivit Vašeho dítěte/děti měsíčně?
- a) 0 – 100 Kč
  - b) 101 – 200 Kč
  - c) 201 – 300 Kč
  - d) 301 – 400 Kč
  - e) Jiné (uved'te):.....
13. Kdo vede zájmové kroužky Vašeho dítěte?
- a) Dobrovolníci
  - b) Učitel MŠ
  - c) Specializovaný pedagog
  - d) Pedagog volného času
  - e) Jiné (uved'te).....

14. Jak dle Vašeho názoru tráví děti předškolního věku volný čas v současné době nejčastěji?

- a) Hrou
- b) Sledováním TV
- c) Hrami na PC
- d) Venku
- e) Sportem
- f) Jiné (uved'te):.....

15. Trávení volného času dětmi předškolního věku je:

- a) Velmi dobré
- b) Uspokojivé
- c) Neuspokojivé
- d) Nedokážu posoudit